

Του **Δημήτρη Μπελαντή**

Ο μαοϊσμός της Πολιτιστικής Επανάστασης, μια τομή στις εμπειρίες του «Υπαρκτού Σοσιαλισμού» και του μαρξισμού/κομμουνισμού του 20ου αιώνα

(Μέρος ευρύτερου κειμένου για τον κλασικό μαοϊσμό -κριτική στα κομμουνιστικά ρεύματα-5)

[Σημείωση Παντιέρας: Η προηγούμενη ανάρτηση, πάλι για το μαοϊκό ρεύμα, είχε τον τίτλο: [Σκέψεις για την ερμηνεία της σινοσοβιετικής ρήξης και τον μαοϊσμό της εποχής αυτής \(1956-1963\)](#) Μαζί με τη σημερινή, αποτελούν τμήμα συνολικότερης μελέτης για το μαοϊκό ρεύμα.

Αποσπάσματα από την κριτική παρουσίαση των βασικών ρευμάτων του κομμουνιστικού κινήματος στον 20ο και τον 21ο αιώνα, έχουν ήδη δημοσιευθεί στην Παντιέρα και μπορείτε να τα δείτε [εδώ](#):

[Κατά του σταλινισμού, σε κάθε του μορφή](#)

[Για τον λαϊκομετωπισμό](#)

[Ευρωκομμουνισμός: πρόκληση ή «έξοδος» για το κομμουνιστικό κίνημα;](#)

[Για τον τροτσκισμό, παλιό και νέο](#)

Πρόκειται για προδημοσιεύσεις -αποσπάσματα πολύ ευρύτερης μελέτης. Σε ολοκληρωμένη και πληρέστερη μορφή, η σημαντική αυτή εργασία που μελετά το παρελθόν με το βλέμμα στο σήμερα και το αύριο του κομμουνιστικού κινήματος, πρόκειται να εκδοθεί συνολικά σε βιβλίο. Σε αυτό ο συγγραφέας θα διατυπώσει και ορισμένες πρώτες σκέψεις για την ανάγκη ανασύνθεσης των ρευμάτων και για αυτά που πρέπει να εγκαταλειφθούν ως στρατηγικά και φυσιογνωμικά στοιχεία του κομμουνισμού του 21ου αιώνα.

Να προαναγγείλουμε τέλος, ότι το επόμενο κείμενο θα αναφέρεται στον “δυτικό μαρξισμό”.]

Ποτέ δεν παρακολούθησα μια στρατιωτική σχολή. Ούτε διάβασα ποτέ κάποιο βιβλίο για την στρατιωτική στρατηγική. Ο κόσμος υποστηρίζει ότι στηρίχθηκα για τις στρατιωτικές μου εκστρατείες στο «Μυθιστόρημα των Τριών Βασιλείων» και στην «Στρατιωτική Στρατηγική» του Σουν Τζου. Ποτέ δεν διάβασα την «Στρατιωτική Στρατηγική» του Σουν Τζου. Όμως, έχω διαβάσει το «Μυθιστόρημα των Τριών Βασιλείων»,

Μάο τσε τουνγκ, «Συζητήσεις με υπεύθυνα στοιχεία (“responsible persons”) στο Κεντρικό Συνέδριο των Κόκκινων Φρουρών», 28-7-1968, σε www.marxists.org

Εισαγωγή

Στο πλαίσιο αυτού του κειμένου δεν μπορούμε, βεβαίως να παρουσιάσουμε ή να εκθέσουμε την συνολική κίνηση και Ιστορία της Πολιτιστικής Επανάστασης [1] ή, όπως την ονόμασαν στην εποχή της, της Μεγάλης Προλεταριακής Πολιτιστικής Επανάστασης (Μ.Π.Π.Ε.).

Αυτό θα απαιτούσε ένα μεγάλο ιδιαίτερο βιβλίο από μόνο του, λαμβάνοντας υπ' όψιν και την μεγάλη βιβλιογραφία από τότε και ιδίως αυτήν εντός του κινεζικού κρατικού πλαισίου.

Θα παρουσιάσουμε μόνο ορισμένα κεντρικά σημεία καμπής της και ορισμένα χαρακτηριστικά της, τα οποία θα αξιολογήσουμε ως κορυφαία χαρακτηριστικά του ιστορικού μαοϊκού ρεύματος και ως σημεία καμπής και ανασυγκρότησης συνολικότερα για τον επαναστατικό μαρξισμό του 20ου αιώνα.

Πενήντα χρόνια αργότερα, η Πολιτιστική Επανάσταση έχει θεωρηθεί από την πλειοψηφία των δυτικών αλλά και των ανατολικών συγγραφέων καθώς και από την πλευρά του ίδιου του ΚΚΚ ως ένα από τα «ατυχεστέρα» περιστατικά του ιστορικού κομμουνισμού του 20ου αιώνα και ίσως και από τα καταστροφικότερα. Ως κάτι ελαφρά ηπιότερο από την γενοκτονία των Ερυθρών Χμερ στην Καμπότζη.

Αυτό δεν είναι πολιτικά τυχαίο: **αντανakλά περισσότερο τον συγκυριακό μεγάλο κραδασμό και επίθεση επί των πλανητικών καπιταλιστικών αντιλήψεων και σχέσεων του περιστατικού αυτού, παρά αποκλειστικά την οφθαλμοφανή πολιτική αποτυχία του.**

Η ίδια αντανάκλαση υπάρχει έμμεσα, σε συνδυασμό και με την υποχώρηση του μαρξισμού διεθνώς, και στο γεγονός ότι η θεωρία και η πρακτική της σύγχρονης Αριστεράς αποστρέφουν πλήρως το πρόσωπο από τις αντιλήψεις της Π.Ε. και αποκηρύσσουν δια της σιωπής το περιεχόμενό της, υποχωρώντας προς ρηχότερες, προφανέστερες, ευκολότερες και τελικά ηπιότερες κριτικές του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής. Στην δε Κίνα, επί σχεδόν τέσσερις δεκαετίες γίνεται σημαντική κρατική προσπάθεια για την διαγραφή αυτού του «σκοτεινού» και «αιματοβαμμένου» παρελθόντος [2].

Η Π.Ε. ξεκινά τυπικά με δύο σημαντικά κείμενα της ΚΕ του ΚΚΚ.

Το πρώτο είναι το κείμενο του Μαΐου 1966, το οποίο ασκεί κριτική στην «δεξιά» τάση του κόμματος και αναφέρεται στην Πολιτιστική Επανάσταση ως κεντρική πολιτική κατεύθυνση, ως συστηματική πάλη κατά της «δεξιάς τάσης», με αφορμή την κριτική του Γου Χαν σε μια σειρά από φιλολογικά και καλλιτεχνικά ζητήματα.

Το δεύτερο είναι το περίφημο κείμενο των «**Δεκάξι Σημείων**» του Αυγούστου 1966, το οποίο ορίζει την Πολιτιστική Επανάσταση ως «ένα νέο στάδιο στην ανάπτυξη της σοσιαλιστικής επανάστασης» στην Κίνα [3].

Το κείμενο των 16 σημείων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς θέτει για πρώτη φορά ουσιαστικά στην Ιστορία του «Υπαρκτού Σοσιαλισμού» πολύ σημαντικά καθήκοντα στον λαό και την εργατική τάξη για την συνέχεια, την προστασία και την ανάπτυξη της επαναστατικής διαδικασίας, καθήκοντα που δεν μπορούν να πραγματοποιηθούν μόνο μέσα από την διαμεσολάβηση του ΚΚ αλλά απαιτούν την αδιαμεσολάβητη δράση του λαού. Περιληπτικά, αυτά τα σημεία είναι τα ακόλουθα:

- **1. Ένα νέο στάδιο της σοσιαλιστικής επανάστασης.** Ως εχθρός ορίζονται αυτοί που βρίσκονται στην εξουσία και έχουν πάρει «τον καπιταλιστικό δρόμο». Η πάλη εναντίον τους πρέπει να διεξαχθεί σε όλα τα επίπεδα του εποικοδομήματος, περιλαμβανομένης και της εκπαίδευσης, που δεν αντιστοιχούν στην «σοσιαλιστική βάση» λόγω της επίδρασης της αστικής ιδεολογίας.

- **2. Τα κύρια ρεύματα ή διακυβεύματα, οι στροφές και τα γυρίσματα.** Εδώ γίνεται δεκτό ότι τα στηρίγματα της επανάστασης, οι εργάτες, οι αγρότες, οι στρατιώτες και η επαναστατική διανόηση πρέπει να παλέψουν κατά των εκφραστών του καπιταλιστικού δρόμου αλλά και της «δύναμης της συνήθειας» ως αντιστάσεων στην σοσιαλιστικοποίηση της κοινωνίας.

- **3. Βάλτε την τόλμη πάνω από όλα και επαναστατικοποιήστε τις μάζες.** Το σημείο αυτό είναι πολύ σημαντικό, καθώς κρίνει ότι η μάχη δεν θα παιχτεί κυρίως σε μια κλειστή εσωκομματική σύγκρουση (όπως στην ΕΣΣΔ κατά την δεκαετία του 1920) αλλά στην γενική κινητοποίηση των μαζών, στην αυτοκριτική όσων έκαναν λάθος και στην συσπείρωση δυνάμεων για την «επανακατάληψη της εξουσίας από τους προλεταριακούς επαναστάτες». Η τελευταία διατύπωση εκκινεί από μια παραδοχή ότι οι αντεπαναστάτες έχουν ήδη σημαντικές θέσεις εξουσίας στα χέρια τους.

- **4. Αφήστε τις μάζες να αυτοδιαπαιδαγωγηθούν μέσα στο κίνημα.** Η έμφαση δίνεται στον σεβασμό και στην εμπιστοσύνη προς τις μάζες, στην μόρφωσή τους μέσα από την επαναστατική τους πρακτική, στην απόκτηση κριτηρίων για να ξεχωρίζουν το σωστό από το λάθος.

- **5. Να εφαρμόζουμε σταθερά την ταξική γραμμή του κόμματος.** Εδώ η απόφαση διακρίνει σαφώς ανάμεσα στην «Αριστερά» και στην «Δεξιά» του κόμματος και καλεί τις μάζες να στηρίξουν την «Αριστερά». Γίνεται, όμως, διάκριση ανάμεσα στους οργανικούς αστούς διανοούμενους και σε όσους έχουν μια ακαδημαϊκή παιδεία και θέση, χωρίς να υποστηρίζουν οργανικά την αστική τάξη.

- **6. “Να χειριζόμαστε σωστά τις αντιθέσεις στους κόλπους του λαού”.** Το σημείο αυτό είναι επίσης σημαντικότερο γιατί διακρίνει ανάμεσα στην πάλη κατά των ανταγωνιστικών αντιλήψεων και στον σεβασμό στις διαφορετικές απόψεις εντός των κόλπων του λαού, ιδίως στον σεβασμό στις διαφωνούσες και μειοψηφικές απόψεις. Αυτή η θέση είναι, επίσης, πρωτοφανής στην Ιστορία του «Υπαρκτού Σοσιαλισμού» και των επαναστατικών εγχειρημάτων του 20ου αιώνα. Και θυμίζει αρκετά, αν και αυτό δεν προκύπτει αναγκαστικά από την εφαρμογή της στην Κίνα, την θέση της Λουξεμπουργκ για την σοσιαλιστική πολυφωνία, δημοκρατικότητα και σεβασμό της διαφωνίας. Τονίζεται ακόμη η πειθώς και όχι η βία στην επίλυση των διαφωνιών και αντιθέσεων εντός του λαού. Η αντίθεση στις διοικητικές πρακτικές επίλυσης των διαφορών, οι οποίες δεν είναι ανταγωνιστικές, αποτελεί, επίσης, μια σοβαρή έμπρακτη διαφωνία με την πρακτική του Στάλιν. Το σημείο αυτό ανατρέχει και στο γνωστό κείμενο του Μάο για τον «ορθό χειρισμό των αντιθέσεων στους κόλπους του λαού».

- **7. Να επαγρυπνούμε απέναντι σε αυτούς που βάζουν την ταμπέλα του «αντεπαναστάτη» στις επαναστατημένες μάζες.** Γίνεται η υπόδειξη ότι οι «δεξιόι» του κόμματος συκοφαντούν τις μάζες και τα επαναστατικά στελέχη ως δήθεν «αντεπαναστάτες», προκειμένου να ενισχύσουν την δική τους θέση.

- **8. Το ζήτημα των στελεχών.** Τα στελέχη διακρίνονται σε α) καλά στελέχη β) σχετικά καλά στελέχη γ) στελέχη που έχουν κάνει λάθη, αλλά δεν είναι αντισοσιαλιστικά στοιχεία δ) την μικρή μειονότητα των αντισοσιαλιστικών και αντιδραστικών στελεχών.

- **9. Δημιουργία ομάδων, επιτροπών και συνεδρίων της Π.Ε.** Το κείμενο καλεί σε διαμόρφωση επαναστατικών οργάνων της Π.Ε. στην χώρα και μάλιστα με διαρκή χαρακτήρα. Η θέση αυτή θέτει το ζήτημα μιας θεσμικής και πολιτικής αναδιοργάνωσης της επαναστατικής εξουσίας με αφετηρία την πρωτοβουλία και την κινητοποίηση των μαζών. Μάλιστα, **το Συνέδριο της Π.Ε.** είναι ένα ηγετικό επαναστατικό όργανο, που πρέπει να εκλεγεί με γενικές εκλογές, είναι μια μορφή Κομμούνας. Εδώ έχουμε μια επανάληψη του σχήματος του Μαρξ για την Κομμούνα («Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία») και του σχήματος του Λένιν για τα όργανα άμεσης δημοκρατίας στην Δικτατορία του Προλεταριάτου στο «Κράτος και Επανάσταση».
- **10. Μεταρρυθμίσεις στην Εκπαίδευση.** Η πάλη κατά των αστών διανοουμένων διεξάγεται σε σημαντικό βαθμό στην εκπαίδευση. Εδώ τίθενται ορισμένες ενδιαφέρουσες θέσεις αυτού που θα αποβεί η μαοϊκή κριτική της εκπαίδευσης: σύνδεση γνώσεων και παραγωγής, κριτική στις αστικές αντιλήψεις, επαφή εκπαίδευσης και παραγωγής, επιλογή. Η εκπαίδευση και ο χώρος της διευρυμένης αναπαραγωγής θα καταστεί κεντρικό στρατηγικό πεδίο της Π.Ε.
- **11. Για την πρακτική της άσκησης επώνυμης κριτικής σε στελέχη μέσω του τύπου.** Εδώ συστηματοποιείται μια μαζική πρακτική της Π.Ε. να κριτικάρονται επώνυμα τα στελέχη του «καπιταλιστικού δρόμου» δια του τύπου. Παρά το ότι η κριτική αυτή έπρεπε να εγκρίνεται από τις κομματικές επιτροπές, η μαζική χρήση αυτής της πρακτικής θα είχε πολλά αρνητικά σημεία σχετικά με την δυσφήμιση και πολλών «χλωρών» δίπλα στα «ξερά». Η μαζική χρήση αυτής της πρακτικής οδηγεί σε εκστρατείες κριτικής και αυτοκριτικής, που δεν διακρίνονται πάντοτε ικανοποιητικά από τις διαπομπεύσεις.
- **12. Πολιτική απέναντι σε επιστήμονες, τεχνικούς και το επιστημονικό προσωπικό.** Το σημείο αυτό απαιτεί έναν διαχωρισμό των αστών-αντισοσιαλιστών τεχνικών και διανοουμένων από το συνολικό επιστημονικό και τεχνικό προσωπικό, το οποίο πρέπει να αντιμετωπίζεται με το σχήμα «ενότητα-κριτική-ενότητα». Προφανώς, εννοείται η αποφυγή της αποξένωσης της Π.Ε. ως κινήματος από τον συνολικό χώρο της επιστημονοτεχνικής διανόησης. Το σημείο αυτό είναι αρκετά διαφορετικό από την κατοπινή εκστρατεία κατά των αστών διανοουμένων και ειδικών.
- **13. Το ζήτημα των διευθετήσεων για την ενσωμάτωση του σοσιαλιστικού μορφωτικού κινήματος στην πόλη και την ύπαιθρο.** Το σημείο αυτό κατευθύνεται στην διάχυση και οργάνωση των παρεμβάσεων του κινήματος της Π.Ε. ως «μορφωτικού κινήματος» στην πόλη και την ύπαιθρο. Στη ανάπτυξη πρακτικών αναδιοργάνωσης, μελέτης, κριτικής και αντεπίθεσης από τις μάζες και για τις μάζες.
- **14. Στέρηση προώθηση της επανάστασης και ανάπτυξη της παραγωγής.** Το σημείο αυτό, προβλέποντας πιθανόν την πρόσληψη της κριτικής της Π.Ε. από τις μάζες ως κοινωνική αναταραχή, θέτει ως όριο της αναταραχής την μη παρακώλυση ή σταμάτημα της σοσιαλιστικής οικονομικής ανάπτυξης.
- **15. Οι ένοπλες δυνάμεις.** Εδώ προφητικά επισημαίνεται η ανάγκη στήριξης της προσπάθειας στον Λαϊκό Στρατό ως κεντρικό σταθεροποιητικό παράγοντα της χώρας. Η μη υπονόμηση του στρατού θα διατυπωθεί και στην συνέχεια κατά την ταραγμένη πραγματοποίηση της Π.Ε.
- **16. Η Ηγετική Φύση της Σκέψης Μάο τσε τουνγκ στην Π.Ε.**

Το σημείο αυτό καθορίζει τον Μάο ως κεντρικό σημείο αναφοράς στην Π.Ε. ως διαδικασία. Ως διαιτητή, ηγέτη αλλά και κυρίαρχο διανοούμενό της. Το σημείο αυτό, αν και κατανοητό από ιστορική σκοπιά, είναι ενδεικτικό της ισχυρή τάσης προς την προσωπολατρεία κατά την Π.Ε.

1. Ορισμένες βασικές πλευρές της Πολιτιστικής Επανάστασης

Ορισμένες βασικές σκέψεις απορρέουν από τα 16 σημεία σε συνδυασμό και με τις ιστορικές γνώσεις που έχουμε για την «δεξιά» αντιπολίτευση εντός του ΚΚΚ στον Μάο από το 1957 ως το 1966, η οποία κυρίως εκφράζεται από τον Πρόεδρο της χώρας Λιού Σάο Σι (τον επονομαζόμενο και «Κινέζο Χρυστόσοφο») και από τον Πρώτο Γραμματέα του κόμματος Ντενγκ Χσιάο Πινγκ [4], τον κατοπινό ηγέτη της χώρας και θα παρουσιασθούν στην συνέχεια.

Οι «Δεξιοί» του κόμματος έχουν ασκήσει μια πολύ ισχυρή κριτική προς το Μεγάλο Άλμα προς τα Εμπρός του 1958 ως μια οικονομικά καταστροφική πολιτική, αξιοποιώντας σημαντικές όψεις αποτυχίας του πειράματος των Λαϊκών Κομμουνών στην ύπαιθρο, ιδίως μετά το 1960.

Αποτελούν μια τάση, η οποία, όπως υπογραμμίζει και η Ρόμπινσον, δεν αποσκοπεί στην παλινόρθωση του ιδιωτικού καπιταλισμού αλλά σε μια αντιγραφή του σοβιετικού μοντέλου και των σχέσεων εκμετάλλευσης με την μορφή που έχουν σε εκείνο το μοντέλο.

Επίσης, η τάση αυτή, ισχυρή στα ανώτερα όργανα του κόμματος, έχει πιέσει σοβαρά τον Μάο να παραδώσει ή έστω να υποβαθμίσει την εξουσία του, πράγμα που σχετίζεται σοβαρά με την «εξαπόλυση» εκ μέρους του της Π.Ε. Ορισμένα ιδιαίτερα περιστατικά, που ερμηνεύθηκαν ως απειλητικά για το μαοϊκό κέντρο, επετάχυναν την σύγκρουση της ομάδας του Μάο, η οποία θα ονομασθεί «Ομάδα της Πολιτιστικής Επανάστασης» (“Cultural Revolution Group”, αποτελούμενη, μεταξύ άλλων, από την **Τσιάνγκ Τσινγκ** (Jiang Qing), σύζυγο του Μάο, τον **Τσεν Μποντά** (Chen Boda), τον **Τσανγκ Τσουνγκιό** (Zhang Chunqiao), κα.) με την «δεξιά» ομάδα: η δημοσίευση του θεατρικού έργου στα τέλη του 1965 με τον τίτλο *«Η απόλυση του Ρα Χούι από το αξίωμά του»*, η οποία έμμεσα αλλά σαφώς ασκούσε κριτική στον Μάο για την απομάκρυνση του στρατιωτικού και πολιτικού στελέχους Πενγκ-Τεχ-Χουάι κατά το Μεγάλο Άλμα προς τα Μπροσ.

Το έργο γράφτηκε από τον Γου Χαν, πανεπιστημιακό και αναπληρωτή δήμαρχο του Πεκίνου [5] και θεωρήθηκε ότι εξέφραζε συνολικά τις απόψεις της «δεξιάς πτέρυγας». Η αντίδραση στην κίνηση αυτήν, πέρα από τον σχηματισμό της ομάδας της Π.Ε., συνοδεύεται από την διακήρυξη της Π.Ε. εκ μέρους της ΚΕ του κόμματος τον Μάιο και Αύγουστο του 1966 αλλά και από την μεγάλη μαζική κινητοποίηση των φοιτητών και μαθητών στο Πεκίνο (Πανεπιστήμιο Πεκίνου αλλά και Μέση Σχολή Τσινγκχούα) κατά των αντιδραστικών και υπέρ της Π.Ε. (Μάιος και Ιούνιος 1966).

Στο πλαίσιο αυτής της κινητοποίησης, οι «κόκκινοι» φοιτητές τοποθετήθηκαν με γραπτές κριτικές κατά των «μαύρων» φοιτητών και καθηγητών, δηλαδή εκείνων των ατόμων, τα οποία είτε προέρχονταν από τις πρώην ιδιοκτήτριες τάξεις είτε αποτελούσαν στελέχη, που είχαν πάρει τον «καπιταλιστικό δρόμο»

και ζήτησαν ουσιαστικά τον αποκλεισμό τους από τις ανώτατες σχολές [6].

Η ομάδα του Λιου Σάο Σι έστειλε δικές της δυνάμεις στο Πεκίνο, για να αναχαιτίσουν τους «ερυθροφρουρούς», αλλά μάταια. Με την εγκύκλιο της 16ης Μαΐου και το κείμενο για τον «βομβαρδισμό των γενικών επιτελείων»[7], ο Μάο και η πλειοψηφία του ΚΚΚ στήριξαν το νέο νεολαϊστικό και εργατικό κίνημα και κάλεσαν τους «ερυθροφρουρούς» να κινητοποιηθούν κατά των αντιδραστικών στο κόμμα και το κράτος.

Ουσιαστικά, ένα τεράστιο μαζικό κίνημα τίθεται στο πλευρό της «Αριστεράς» του κόμματος. Οι φίλοι του το θεωρούν γνήσιο επαναστατικό κίνημα και οι εχθροί του απολύτως υποκινούμενο από το κόμμα (πλειοψηφία) και τομείς του κράτους. Το κίνημα αυτό θα αναπτυχθεί σημαντικά από τα μέσα του 1966 ως τα τέλη του 1967, σταθεροποιώντας την κυριαρχία του Μάο στο ΚΚΚ αλλά και αποσταθεροποιώντας όψεις του κράτους και των σχέσεων εξουσίας στην Κίνα σε τέτοιο βαθμό, ώστε από ένα σημείο και μετά να έλθει το πιο ριζοσπαστικό τμήμα του σε σύγκρουση όχι μόνο με τους «αντιδραστικούς» στο κόμμα και στο κράτος αλλά και με την ίδια την μαοϊκή ομάδα και τα ερείσματά της στον κρατικό μηχανισμό.

1.1. Η συνέχιση της ταξικής πάλης κατά την σοσιαλιστική μετάβαση

Η βασική σκέψη της Π.Ε. είναι αυτή της **συνέχισης της ταξικής πάλης στον σοσιαλισμό ως μεταβατική κοινωνία μεταξύ καπιταλισμού και κομμουνισμού αλλά και της πάλης για την «ανακατάληψη της σοσιαλιστικής εξουσίας».**

Ο σοσιαλισμός δεν είναι ένα στεγανό στάδιο, όπου πια λόγω της κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής δεν υπάρχουν τάξεις και δεν υπάρχουν ανταγωνιστικές αντιθέσεις [8].

Η θέση αυτή που εξέφρασε ο Στάλιν κατά την εισαγωγή του σοβιετικού Συντάγματος του 1936 και επανέλαβε το 1956 ο Χρουστσόφ με την άποψη για το «παλλαϊκό κράτος» [9] είναι μια εσφαλμένη άποψη (Ο Στάλιν, όμως, κατά την εποχή των διώξεων/εκκαθαρίσεων, εξέφρασε και την αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή στον σοσιαλισμό εντείνεται η πάλη των τάξεων).

Η νίκη του σοσιαλισμού μετά την κατάργηση της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής δεν είναι καθόλου εδραιωμένη, **καθώς η κατάργηση νομικά της ατομικής ιδιοκτησίας είναι αναγκαίος αλλά όχι επαρκής όρος για τον σοσιαλιστικό μετασχηματισμό** (Ροσάντα 1976 «Ο μαρξισμός του Μάο

τσε τουνγκ» οπ.π., σελ. 19 επ., σελ. 33).

Η ταξική πάλη συνεχίζεται, καθώς τα «αστικά στοιχεία» αντεπιτίθενται κατά την μετάβαση και επιδιώκουν να ανακαταλάβουν την εξουσία και την δεσπόζουσα θέση τους στα μέσα παραγωγής, να «παλινορθωθούν».

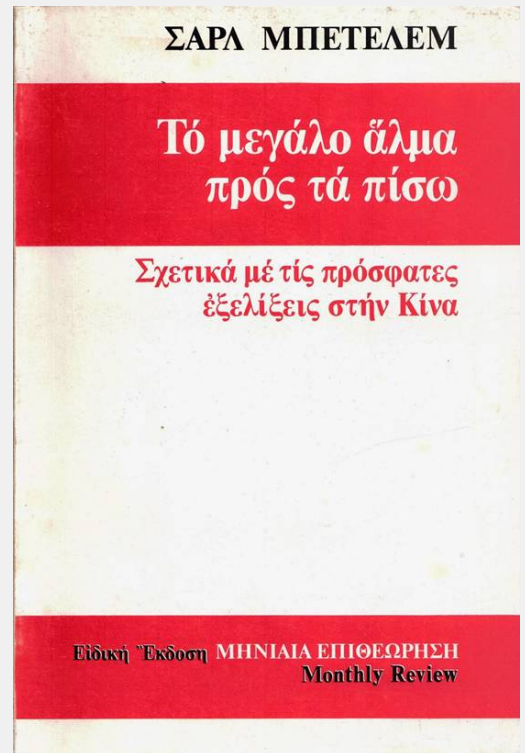
Συνεπώς, η κοινωνική ανάπτυξη προς τον σοσιαλισμό δεν προχωράει ευθύγραμμα ούτε προχωράει μόνο ή βασικά με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων αλλά στην βάση μιας σωστής «γραμμής μαζών», μιας σωστής ταξικής πολιτικής τοποθέτησης, η οποία ενισχύει αποφασιστικά το σοσιαλιστικό μπλοκ στην πολιτική ταξική πάλη. Με την θέση αυτήν υποστηρίζεται ο **διαρκής** χαρακτήρας της επαναστατικής διαδικασίας -διαφορετικά, όμως, από ό,τι στον Τρότσκι- σε αντίθεση με τον καθεστωτικό εφησυχασμό λόγω της άρσης της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής. Η πολιτική αποκτά πρωταρχικό ρόλο έναντι της οικονομίας και η πολιτική και ιδεολογική ταξική πάλη έναντι της προτεραιότητας των παραγωγικών δυνάμεων.

Στην πορεία - και ιδίως στο πλαίσιο κριτικής ανάπτυξης του μαοϊσμού στην Δύση- η αντίθεση αυτή στην προτεραιότητα των παραγωγικών δυνάμεων έναντι των παραγωγικών σχέσεων και της πολιτικής ταξικής πάλης θα ορισθεί ως αντίθεση στον «οικονομισμό».

Παρά το γεγονός ότι στα «16 σημεία» η απόφαση της ΚΕ φαίνεται να θεωρεί την «δεξιά παρέκκλιση» ένα μεμονωμένο και περιορισμένο σχετικά φαινόμενο, αφού είναι **λίγα ή και ελάχιστα** εκείνα τα στελέχη που έχουν αντισοσιαλιστικές και «δεξιές» αντιλήψεις, στην πραγματικότητα η πορεία της Π.Ε. δείχνει μέσα από την όξυνση της σύγκρουσης ότι η «δεξιά παρέκκλιση» είναι πολύ ισχυρή και ότι στην πραγματικότητα έχει σφετερισθεί ένα σημαντικό τμήμα της πολιτικής εξουσίας **και πιθανόν έχει καταλάβει και συνολικά την κρατική εξουσία.**

Πράγματι, το κάλεσμα του Μάο κατά το καλοκαίρι του 1966 για την εξαπόλυση μιας νέας «επανάστασης» κάτω από τις συνθήκες της σοσιαλιστικής εξουσίας αλλά και για την δημιουργία μια; Λαϊκής Κομμούνας κατά τα πρότυπα της Κομμούνας του Παρισιού το 1871, όπου οι εκπρόσωποι πρέπει να εκλεγούν με γενικές εκλογές, θέτει αντικειμενικά το πρόβλημα της εκ νέου «κατάληψης της εξουσίας» (άρα, πρέπει να έχει υπάρξει μια ανακατάληψη, έστω και μερικά, από την αντιδραστική μερίδα) και της επαναστατικοποίησης, πάντως, ενός κρατικού μηχανισμού, ο οποίος έχει εκφυλισθεί, εν μέρει ή εν όλω, σε δεξιά-αστική κατεύθυνση. Συνεπώς, πρέπει να υπάρξει ένα κίνημα για την άμεση κατάληψη της εξουσίας από τις λαϊκές μάζες.

Η προτροπή αυτή γίνεται δεκτή από πολλές χιλιάδες (τελικά ένα εκατομμύριο) εργάτες στην Σαγκάη, οι οποίοι συγκεντρώνονται και κινητοποιούνται μαζικά, καταλαμβάνουν και διοικούν τα εργοστάσια, συγκλίνουν με επαναστατημένους νέους και φοιτητές και τελικά ιδρύουν την 4η Φεβρουαρίου 1967 την βραχύβια Κομμούνα της Σαγκάης σε βάρος της «αντιδραστικής» τοπικής-δημοτικής αρχής και της τοπικής κομματικής ηγεσίας (Chen -Pei-Shien, Γραμματέας της κομματικής οργάνωσης Chao-Ti- Chu, δήμαρχος[10]) και της Μιλίτσιας που οι τοπικές αρχές έχουν οργανώσει.

Εδώ ξεκινά μια πολύκεντρη σύγκρουση δυνάμεων, αφού η Κομμούνα της Σαγκάης ως ιδιαίτερη πολιτική μορφή θέτει σε αμφισβήτηση όχι μόνο την εξουσία ή την ισχύ της «δεξιάς ρεβιζιονιστικής ομάδας», αλλά σε τελική ανάλυση το συνολικό μοντέλο ως τότε της σοσιαλιστικής εξουσίας στον «Υπαρκτό Σοσιαλισμό» ως μοντέλο διαχωρισμένης από τις μάζες στεγανής και ιεραρχικής εξουσίας-συνεπώς, αμφισβητεί δυνάμει και την εξουσία της ίδιας της γύρω από το Μάο ηγετικής ομάδας, η οποία εξαπόλυσε την Π.Ε.

Δεν ασκεί δηλαδή κριτική μόνο στον «διοικητισμό», στην εξουσία με διοικητικά μέσα και κατά του «λαού» του σοβιετικού μοντέλου, αλλά επιζητεί να ιδιοποιηθεί άμεσα την άσκηση της πολιτικής εξουσίας από τις αυτοοργανωμένες μάζες. [11]

Ιδίως, το Μήνυμα προς Όλο τον Λάο της Σαγκάης της 4-1-1967 (βλ. σε Robinson σελ. 96-101) του Γενικού Επαναστατικού Επιτελείου των εργατών της Σαγκάης και δέκα άλλων οργανώσεων θέτει την εξέγερση στο πνεύμα της ΚΕ του Αυγούστου 1966, επισημαίνει την σύγκρουση με την Κόκκινη Εργατική Μιλίτσια (η οποία ελέγχεται από τις τοπικές αρχές) και καλεί το κόμμα κεντρικά να στηρίξει την εξέγερση. Η τάση των « μαοϊκών καταληψιών της Σαγκάης» συγκροτεί το Εργατικό Γενικό Επιτελείο ("Workers' General Headquarter", WGH), το οποίο προσπαθεί να αναλάβει την διεύθυνση της πόλης και συγκρούεται αποφασιστικά με τους πιο μετριοπαθείς «Πορφυρούς Φρουρούς» ("Scarlet Guards"), 30.000 από τους οποίους συγκεντρώνονται, επίσης, στην Σαγκάη και απαιτούν να αναγνωριστούν και αυτοί ως «ομάδα της Πολιτιστικής Επανάστασης». Ουσιαστικά, οι αρχές δεν ασκούν πια εξουσία στην πόλη αλλά διαιτητεύουν σε μια συχνά βίαιη σύγκρουση, η οποία τείνει προς μια μορφή δυαδικής εξουσίας[12].

Η κύρια μορφή της δυαδικής εξουσίας είναι η βραχύβια **Λαϊκή Κομμούνα της Σαγκάης** (Ιανουάριος 1967-Φεβρουάριος 1967), η οποία αρχικά εγκρίνεται από την ομάδα της Π.Ε. στην Σαγκάη (Τσανγκ Τσουνγκιάο).

Το «κείμενο» (έτσι θα αναφερόμαστε στο εξής στο «**Ένα Κείμενο της Κινέζικης Πολιτιστικής Επανάστασης**» σε **Αγώνα τ. 5/1978**) υποστηρίζει ότι η Κομμούνα σύντομα εγκαταλείφθηκε από τον Μάο-τον οποίο μέμφεται αλλά και αδυνατεί να κατανοήσει σε βάθος τακτικά- και ότι επιλέχθηκε από την Κεντρική Ομάδα της Π.Ε. η πιο συμβιβαστική τακτική των «επαναστατικών επιτροπών» (για την κρίση στην Σαγκάη, βλ. και σε Μαϊτάν, σελ. 170 επ.).

Πράγματι, όπως επιβεβαιώνεται και από νεότερους αναλυτές, η ομάδα του Μάο και ο Μάο προσωπικά αποφασίζουν την εγκατάλειψη της Κομμούνας της Σαγκάης (Liu σελ. 85 επ.). Ο ίδιος ο Μάο τάσσεται κατά της κυριαρχίας στην χώρα ενός συστήματος από Λαϊκές Κομμούνες, συγκροτούμενες από τα κάτω. Αναφέρει σχετικά σε μια σύσκεψη με τον Τσανγκ Τσουνγκιό και τον Γιάο Βεν Γιουάν, επίσης ηγετικό στέλεχος της Επιτροπής της Π.Ε, κατά τον Φεβρουάριο του 1967 :

«Θα έπρεπε, άραγε, η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας να αλλάξει το όνομά της σε Λαϊκή Κομμούνα της Κίνας; Θα μας αναγνώριζαν τα άλλα κράτη; Είναι πιθανό ότι η Σοβιετική Ένωση δεν θα μας αναγνώριζε, ενώ η Βρετανία και η Γαλλία θα δέχονταν να μας αναγνωρίσουν. Και τι θα κάναμε με τους πρεσβευτές μας σε άλλα κράτη;» (E. Liu σελ. 85).

Προφανώς, το ζήτημα που θέτει εδώ ο Μάο δεν είναι απλώς ένα ζήτημα διπλωματικών σχέσεων και μόνο αλλά ένα ζήτημα συνέχειας της κρατικής υπόστασης καθώς και των λεπτών ορίων ανάμεσα σε ένα κανονικό «σοσιαλιστικό» κράτος και σε ένα κράτος- μη κράτος, που ουσιαστικά θα αντιστοιχούσε πλήρως στο αυτοδιοικουμένο Κράτος-Κομμούνα του «Κράτος και Επανάσταση», στο κατά κυριολεξία σοβιετικό κράτος. Ουσιαστικά, ο Μάο διστάζει αυτήν την κρίσιμη στιγμή και αντιπροτείνει απέναντι στην «Κομμούνα της Σαγκάης» την «Επαναστατική Επιτροπή της Σαγκάης» (“Revolutionary Committee of Shanghai”), η οποία θα συγκροτηθεί στην βάση των «τριμερών επιτροπών» (βλ. αμέσως παρακάτω). Πράγματι, τον Φεβρουάριο 1967 διαλύεται η Κομμούνα της Σαγκάης.

Στην συνέχεια, αναπτύχθηκε τον Φεβρουάριο και Μάρτιο 1967 μια ισχυρή «αντεπαναστατική» προπαγάνδα της «δεξιάς τάσης» κατά της Σαγκάης για αναρχία, σαμποτάρισμα της παραγωγής κλπ (και σε «κείμενο» οπ.π.) Η «δεξιά τάση», υποβασταζόμενη από τον Πρόεδρο Τσου-Εν-Λάι (τον οποίο το κείμενο θεωρεί βασικό πολιτικό εκπρόσωπο των «κόκκινων καπιταλιστών»), στράφηκε με κατασταλτικά, στρατιωτικά και δικαστικά μέσα κατά των επαναστατών.

Όταν οι συγκρούσεις έφτασαν πια σε καθαρά **βίαιη, στρατιωτική και ένοπλη** μορφή με πολύνεκρες συγκρούσεις (καλοκαίρι 1967) στην Σαγκάη αλλά και σε άλλες περιοχές, ιδίως στην Καντώνα και το Βουχάν, ο ΛΑΣ (Λαϊκός Επαναστατικός Στρατός), παρά το ότι είχε παρακινηθεί από τον Μάο να «υποστηρίξει την Αριστερά», αναμείχθηκε ενεργά στην διαμάχη χτυπώντας την Άκρα Αριστερά κυρίως. Πλέον ο ΛΑΣ με την έγκριση και του Μάο, κατά το «κείμενο», κατέστειλε και έδρασε αντεπαναστατικά κατά του κινήματος και των πιο ριζοσπαστικών πολιτικών του εκφραστών. Το «κείμενο» απολογίζεται αρνητικά για τους επαναστάτες ότι υποτίμησαν και δεν εκτίμησαν ορθά το ζήτημα της δύναμης και της πολιτικής κατεύθυνσης του στρατού, δεδομένου ότι σε μια επανάσταση πρέπει να είσαι σε θέση να «ουδετεροποιήσεις» και τελικά να «συντρίψεις» την δύναμη ενός καθεστωτικού στρατού, κατά την λενινιστική θεωρία. Περιέχει και μια ενδιαφέρουσα περιοδολόγηση του μετασχηματισμού του ΛΑΣ από

έναν επαναστατικό και απελευθερωτικό στρατό σε έναν στρατό. Που χωρίς να έχει απωλέσει τελείως την προοδευτική του δυναμική, τείνει να γίνει εργαλείο της αντεπαναστατικής κίνησης.

Το σύστημα των «**τριμερών επιτροπών**» («**καλά στελέχη**»-**στρατός-μάζες**), το οποίο εγκαθιδρύεται το φθινόπωρο του 1967 με την ενίσχυση και παρότρυνση του Μάο και της ομάδας του (συμμαχία ομάδας Μάο, με κεντρικές μορφές την Τσιανγκ Τσινγκ, τον Τσεν Μποντά, τον Τσανγκ Τσιουνγκάο, τον Γιάο Βεν Γιουάν κ.α. με ομάδα Λιν Πιάο) συνιστά κατά το «κείμενο» μια καθαρά αντεπαναστατική εξέλιξη, αφού επιβάλλει την ισχύ των βασικά «δεξιών» κομματικών στελεχών και της κόκκινης γραφειοκρατίας με την στήριξη και του στρατού πάνω στους εκπροσώπους των επαναστατημένων εργατών (Liu σελ. 88-91).

Οι «τριμερείς επιτροπές» έρχονται για να ανακόψουν ή να μετριάσουν την επαναστατική δυναμική. Πρόκειται για έναν πολιτικό συμβιβασμό, ο οποίος έστω τακτικά δίνει την νίκη στις δυνάμεις του «κρατικού ελέγχου», που είναι δυνάμεις ανάσχεσης της επανάστασης, ακόμη και αν μιλούν «επαναστατικά». Έτσι, τυπικά κυβερνά μετά το φθινόπωρο του 1967 η «Αριστερά» αλλά η ήττα της «Άκρας Αριστεράς», κατά το «κείμενο» πάντα, εγκυμονεί τον κίνδυνο να υποχωρήσει συνολικά το κίνημα της Π.Ε. και να νικήσει η «Δεξιά»-όπως και συνέβη στο τέλος της διαδικασίας.

Η ήττα της «Άκρας Αριστεράς» στην Σαγκάη, στο Βουχάν και σε όλη την χώρα ως το φθινόπωρο του 1967 αποτελεί μια αποσύνδεσή της από το αναδιαρθρούμενο μαοϊκό κέντρο και μια πρώτη ισχυρή τάση ανάσχεσης της μαζικής-κινηματικής μορφής της Π.Ε. Η υποχώρηση της «Άκρας Αριστεράς» συνδέεται με μια ενδιαφέρουσα προσπάθεια για την ιδιαίτερη πολιτική και ιδεολογική της συγκρότηση μέσα από μια Συνδιάσκεψη το φθινόπωρο του 1967 στην πόλη Τσάνγκσα (Changsha) της επαρχίας Χουνάν στην Νοτιοανατολική Κίνα, όπου ουσιαστικά ιδρύεται το περίφημο κίνημα **Σενγκβουλιάν (ακρωνύμιο για την φράση «Προσωρινή Προλεταριακή Επαναστατική Επιτροπή της Μεγάλης Συμμαχίας).**

Το κίνημα Σενγκβουλιάν, αποτελούμενο, κατά τους οργανωτές του, από τρεις χιλιάδες φοιτητικά, νεολαιίστικα και εργατικά μέλη, είναι ο φορέας του κειμένου «Πού πηγαίνει η Κίνα» (Whither China), το οποίο αποτελεί μια αναπτυγμένη μορφή του «ενός κειμένου της Πολιτιστικής Επανάστασης», στο οποίο ήδη έχουμε αναλυτικά αναφερθεί [13].

Το Πρόγραμμα του κινήματος αυτού ανέφερε ότι

«δεν επιδιώκουμε απλώς να διώξουμε μια χούφτα ρεβιζιονιστικά στελέχη... (αλλά να ανατρέψουμε) το «νεοδημιουργημένο διεφθαρμένο αστικό στρώμα και να συντρίψουμε τον παλιό κρατικό μηχανισμό, ο οποίος υπηρετεί την μπουρζουαζία» (Liu σελ. 92).

Δεν είναι τυχαίο το ότι ο πρόεδρος Τσου Εν Λάι το χαρακτήρισε «ακραίο αριστερό ρεύμα», πράγμα που είχε ως συνέπεια την αποχώρηση πολλών μελών του προς αποφυγή διώξεων. Ιδίως με το κείμενο “Whither China” δηλώνεται σαφώς ότι οι κυρίαρχες παραγωγικές σχέσεις στην Κίνα είναι καπιταλιστικές και όχι σοσιαλιστικές, όπως υποστηρίζει αντίθετα ακόμη και το ίδιο το μαοϊκό κέντρο, ότι η «κόκκινη αστική τάξη» του γραφειοκρατικού κράτους/κόμματος και των οικονομικών διευθυντικών στελεχών έχει σε

μεγάλο βαθμό παλινρθωθεί κοινωνικά και ανακαταλάβει την εξουσία, ότι και το ίδιο το ΚΚ μπορεί να μην είναι καθαρά καπιταλιστικό ακόμη- εδώ διατηρείται μια βασική ισορροπία προς την ομάδα γύρω από τον Μάο- αλλά δεν είναι πια και όργανο της δικτατορίας του προλεταριάτου. Συνεπώς, το κίνημα πρέπει να κάνει μια νέα επανάσταση και να συντρίψει τον αστικό κρατικό μηχανισμό. Το κείμενο έχει γραφτεί από τον Yang Xiguang, έναν δεκαοκτάχρονο χουνανέζο νεολαίο διανοούμενο, που είναι από τα ηγετικά στελέχη του κινήματος. Ασκώντας έντονη κριτική στους πρωταγωνιστές της Π.Ε. στην Σαγκάη, ο Yang τονίζει:

« Αυτή είναι η πρώτη φορά όπου ο επαναστατημένος λαός έχει προσπαθήσει να ανατρέψει τους ισχυρούς εχθρούς του (εννοεί, προφανώς, μετά το 1949). Πόσο σκιώδης ήταν όμως η αντίληψή τους για την επανάσταση.! Όχι μόνο απέτυχαν , σε επίπεδο συνείδησης, να αντιληφθούν την αναγκαιότητα της πλήρους συντριβής του παλιού κρατικού μηχανισμού και να ανατρέψουν ορισμένες από τις κοινωνικές σχέσεις, αλλά απέτυχαν καν να αντιληφθούν τα γεγονότα ότι ο αντίπαλός τους συνιστά κοινωνική τάξη» (Liu σελ. 94).

Η κεντρική ομάδα της Π.Ε. καταδικάζει τον Ιανουάριο 1968 με σαφήνεια το κίνημα Σενγκβουλιάν ως «αντεπαναστατικό κίνημα» . Στην συνέχεια, πολλά από τα στελέχη του διώκονται ποινικά και διοικητικά και ορισμένοι, όπως ο Yang Xiguang, φυλακίζονται. Κατά την γνώμη μας, και στον βαθμό που έχουμε κατανοήσει την κοινωνική κίνηση της Π.Ε., το κίνημα αυτό ριζοσπαστικοποιεί την μαοϊκή σκέψη υπό την έννοια ότι την ωθεί στις λογικές της πολιτικές και ταξικές συνέπειες, κάτι που κατά κανόνα η ίδια η κεντρική ηγεσία της ΠΕ αποφεύγει να κάνει κατά την σύγκρουση της με την «δεξιά» τάση του ΚΚΚ.

Η «επαναστατική» ρητορική όλων ανεξαιρέτως των ομάδων που συγκρούονται και η ιδιαίτερη κινέζικη αλληγορική και παραβολική υφολογία και γραφή τους κάνουν αρκετά δύσκολη, παρά την μεγάλη ερμηνευτική φιλολογία που ακολούθησε κατά την δεκαετία του 1970, την συστηματική κατανόηση και παρακολούθηση των εξελίξεων της Π.Ε., αν κάποιος θέλει να μείνει σε μια μαρξιστική ταξική προσέγγιση και να μην εξαντληθεί είτε σε ασκήσεις ύφους είτε σε συνωμοσιολογικές προσεγγίσεις, που κατανοούν τα πάντα ως ελεγχόμενα απολύτως από γραφειοκρατικές κλίκες (κάτι στο οποίο και οι σταλινομαοϊκοί αλλά και οι τροτσκιστές διαπρέπουν, υποτιμώντας τις πραγματικές δυναμικές της ταξικής πάλης).

Αυτό που γίνεται γενικότερα παραδεκτό είναι το γεγονός ότι η κινηματική-επαναστατική δυναμική της Π.Ε. γύρω από το ζήτημα της εξουσίας κοπάζει-υποχωρεί σημαντικά μετά το φθινόπωρο του 1967, οι τριμερείς επιτροπές συνιστούν έναν συμβιβασμό της «Αριστεράς» του Μάο σε συμμαχία με την «Αριστερά» του Λιν Πιάο, ουσιαστικά διαδόχου τότε του Μάο) και με το «Κέντρο» (Τσου-εν -Λάι), που επιτρέπει να συνεχιστεί το πείραμα στα εργοστάσια και στα πανεπιστήμια , αλλά τού βάζει φραγμό στην αμφισβήτηση της συνολικής δομής εξουσίας.

Αυτή η «συντηρητική ή ρεαλιστική στροφή» του Μάο πιθανόν εκκινεί όχι τόσο από το ότι είδε την Π.Ε. ως «γραφειοκρατικό παιχνίδι»-κάτι που μάλλον δεν ισχύει και που ερμηνευτικά υποβαθμίζει την σημασία του πειράματος - αλλά από το ότι η συνολική αρχική κίνηση με την σφοδρότητά της , σε συνδυασμό και με την άσκηση βίας κατά πρεσβειών και σημείων ισχύος των ιμπεριαλιστών, βάζει σε κίνδυνο λόγω της σφοδρότητάς της την «λειτουργία της οικονομίας», την συνοχή της κρατικής και κοινωνικής σταθερότητας και την διεθνή και εξωτερική θέση της χώρας.

Σταθεροποιείται μια συμμαχία της «Αριστεράς» (Μάο, «Τέσσερις» με αφετηρία την Σαγκάη: Γιάο-Βεν-Γιουάν, Τσιάγκ-Τσιγκ, Βανγκ Χον Βεν, Τσιάνγκ Τσιουνγκάο, ομάδα των Λιν-Πιάο και Τσεν-Μποντά), η οποία

συμμαχεί με το «Κέντρο» και τον ΛΑΣ για να πετύχει μια ελεγχόμενη και «λειτουργική» επιβίωση του πολιτικού πειράματος. Αυτή είναι η ηγετική συμμαχία του 9ου Συνεδρίου (1969), η οποία εξακολουθεί να αναφέρεται στην Π.Ε., παρά τα ορατά σημάδια κινηματικής υποχώρησής της.

Η συμμαχία αυτή θα «σπάσει» το 1971 με την απομάκρυνση-εξαφάνιση του Λιν Πιάο και την «εξαφάνιση» του Τσεν-Μποντά καθώς και την εξαπόλυση του κινήματος κατά του Λιν Πιάο και του Κομφούκιου.

Σταδιακά, θα αρχίσουν να αποκαθίστανται οι σχέσεις «ιεραρχίας και λειτουργικότητας», καθώς, επίσης, θα προχωρήσει και η αποκατάσταση κεντρικών στελεχών της «δεξιάς τάσης» (Ντενγκ- Χσιάο -Πινγκ). Η άνοδος της αντεπαναστατικής τάσης θα οδηγήσει στην οριστική παγίωσή της στην εξουσία μετά τον θάνατο του Μάο (9-9-1976), στην βίαιη καταστολή των «Τεσσάρων» και των οπαδών της Π.Ε., στην καταστολή των υπολειμμάτων των κοινωνικών πειραματισμών και την αφετηρία μιας ισχυρής νεοκαπιταλιστικής φυσιογνωμίας και οικονομικής ανάπτυξης της Λαϊκής Κίνας [14].

1.2. Η σχέση ανάμεσα στην βάση και στο εποικοδόμημα και η αλληλεπίδρασή τους είναι ένα σύνθετο ζήτημα.

Η αρχική κριτική της ομάδας του Μάο στην κατάσταση της Κίνας το 1966 δεν αμφισβητεί, τουλάχιστον όχι άμεσα, τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα των παραγωγικών σχέσεων στην Κίνα και, άρα, τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα της οικονομικής βάσης της. Όπως δεν αμφισβητεί και τον σε γενικές γραμμές χαρακτήρα της οικονομικής βάσης της ΕΣΣΔ τουλάχιστον επί Στάλιν. Ούτε και στο προγενέστερο της Π.Ε. κείμενο κριτικής του Μάο στα «Οικονομικά Προβλήματα του Σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ» (Στάλιν, 1952)[15] αμφισβητείται συνολικά η σοσιαλιστική φύση της ΕΣΣΔ επί Στάλιν, παρά την έντονη κριτική.

Αυτό που τίθεται αρχικά στην Π.Ε. ως ζήτημα είναι οι «λανθασμένες ιδέες, πρακτικές, συνήθειες και στάσεις» μιας ομάδας στελεχών, οι οποίες μπορεί να αντεπιδράσουν αρνητικά στην σοσιαλιστική βάση εκκινώντας από το εποικοδόμημα, σαν η κατεύθυνση του κινδύνου να βρίσκεται (ακόμη) βασικά στο εποικοδόμημα. Σαν δηλαδή η πάλη να διεξάγεται σχεδόν αποκλειστικά στο εποικοδόμημα. Αν ήταν έτσι, η αρνητική πρακτική στο εποικοδόμημα θα ανέτρεπε μακροπρόθεσμα την ακόμη- θετικότητα της οικονομικής βάσης αλλά αυτό δεν θα ήταν αναγκαστικά ζήτημα του παρόντος (άποψη που μας θυμίζει και την τροτσικιστική κριτική στην ΕΣΣΔ ως βασικά πρόβλημα του εποικοδομήματος, όπως και κάθε άλλη μετριοπαθή ή επαμφοτερίζουσα κριτική στον «Υπαρκτό Σοσιαλισμό»).

Επίσης, στο σημαντικό κείμενό του “Reading Notes on the Soviet Text “Political Economy” του 1961-1962 (βλ. σε Marxists Internet Archive, Mao Works by Date), ο Μάο δεν αφίσταται από τον σοσιαλιστικό χαρακτήρα των παραγωγικών σχέσεων στην ΕΣΣΔ και στις Λαϊκές Δημοκρατίες, της Κίνας περιλαμβανομένης. Ουσιαστικά, ο Μάο υποστηρίζει ότι [16]:

- Η κρατικοποίηση των μέσων παραγωγής συνεπάγεται την κοινωνική και σοσιαλιστική ιδιοκτησία τους.
- Η συνέχιση της μορφής «μισθός», της μορφής «χρήμα» και της μορφής «εμπόρευμα» συνεπάγεται

μεν συνέχιση του νόμου της αξίας **αλλά με τροποποιημένη μορφή**, η οποία υποστηρίζει την σοσιαλιστική οικοδόμηση και τον κρατικό σχεδιασμό. Η άποψη αυτή αποτελεί συνέχεια των σοβιετικών εγχειριδίων περί της τροποποιημένης συνέχισης του νόμου της αξίας στον σοσιαλισμό.

Υπό αυτήν την έννοια, η ΕΣΣΔ και οι ΛΔ είναι σοσιαλιστικές όχι μόνο υπό την έννοια της μακράς μετάβασης στον κομμουνισμό αλλά και υπό την έννοια του «σοσιαλισμού» ως πρώτης κομμουνιστικής μορφής, όπως περιγράφεται από τον Μαρξ στην «Κριτική του προγράμματος της Γκότα». Αυτό αφήνει ανοιχτή την υπέρβαση άλλων αντιθέσεων όπως η **αντίθεση χειρωνακτικής-διανοητικής εργασίας** έως τον πλήρη κομμουνισμό κλπ.

- Κατά την μετάβαση υπάρχουν αντιθέσεις, όπως και σύγκρουση καπιταλιστικών και σοσιαλιστικών σχέσεων. Όμως, οι κοινωνικές αντιθέσεις δεν απορρέουν κυρίως από τις σχέσεις παραγωγής, αλλά από αντιθέσεις με «κατεστημένα συμφέροντα μέσα στους υπάρχοντες θεσμούς», με γραφειοκρατικές νοοτροπίες, καπιταλιστικές αντιλήψεις και πρακτικές κλπ. Πρόκειται βασικά για αντιθέσεις του εποικοδομήματος.

Η πρώιμη αυτή κριτική του Μάο συνδέεται και με την παρουσίαση της σχέσης βάση-εποικοδόμημα σε ένα πολύ γνωστό κείμενο του Μαρξ, τον περίφημο Πρόλογο στην «Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας» του 1859. Η αναφορά στο έργο αυτό έχει ως εξής :

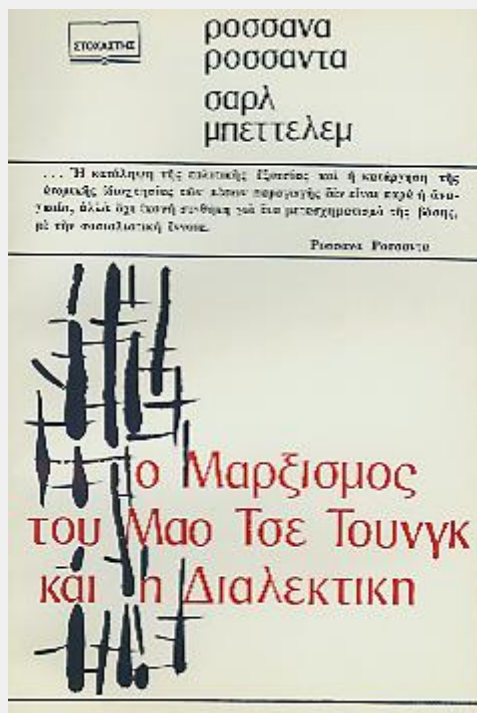
« Οι άνθρωποι, στην κοινωνική παραγωγή της ζωής τους, έρχονται σε σχέσεις καθορισμένες, αναγκασμένες, ανεξάρτητα από τη θέλησή τους, σε σχέσεις παραγωγικές, που αντιστοιχούν σε μια ωρισμένη βαθμίδα όπου έχει φτάσει η ανάπτυξη των υλικών παραγωγικών δυνάμεων. Το σύνολο των παραγωγικών αυτών σχέσεων , αποτελεί το οικονομικό οικοδόμημα της κοινωνίας, τη βάση την υλική, που πάνω της υψώνεται ένα νομικό και πολιτικό εποικοδόμημα και που σ' αυτήν αντιστοιχούν ωρισμένες πάλι κοινωνικές μορφές συνείδησης. Ο τρόπος της παραγωγής της υλικής ζωής καθορίζει γενικά την εξέλιξη της κοινωνικής, πολιτικής και διανοητικής ζωής. Το τι είναι οι άνθρωποι δεν καθορίζεται από τη συνείδησή τους, αλλά, αντίστροφα το κοινωνικό είναι καθορίζει τη συνείδησή τους...[17].».

Το κείμενο αυτό, στο οποίο θα χρειαστεί να επανέλθουμε και για άλλα σημαντικά ζητήματα , καθορίζει κατ' αρχάς την προτεραιότητα της οικονομικής βάσης έναντι του νομικοπολιτικού και ιδεολογικού εποικοδομήματος. Έχει υπάρξει τεράστια συζήτηση στον ιστορικό Μαρξισμό για τα όρια και τις μορφές αυτής της προτεραιότητας, την οποία δεν μπορούμε να αναπαραγάγουμε εδώ ούτε κατά προσέγγιση. Θα περιοριστούμε σε δύο σημαντικές επισημάνσεις :

1) Όπως έχει επισημάνει ο Φρ. Ένγκελς, η σύνδεση του οικονομικού στοιχείου με το νομικοπολιτικό και διανοητικό-ιδεολογικό στοιχείο δεν είναι μονοσήμαντη αλλά αμφιμονοσήμαντη. **Υφίσταται δηλαδή όχι μόνο η αντανάκλαση του οικονομικού στοιχείου στα στοιχεία του εποικοδομήματος αλλά και η σαφής ανάδραση των στοιχείων του εποικοδομήματος στην «οικονομική βάση»[18].** Όπως αναφέρει ρητά ο Ένγκελς: «*Η οικονομική κατάσταση είναι η βάση, αλλά τα διάφορα στοιχεία του εποικοδομήματος .....ασκούν επίσης την επίδρασή τους στους ιστορικούς αγώνες και σε πολλές περιπτώσεις καθορίζουν με υπερισχύοντα τρόπο τη μορφή τους*».

2) Ακόμη περισσότερο, όπως έχει υποστηρίξει εύστοχα ο Αλτουσέρ, το ζήτημα στον Ένγκελς δεν είναι μόνο η ανάδραση του εποικοδομήματος στην βάση αλλά μια σταθμισμένη σχέση αντιφάσεων ή δομημένων επιπέδων όπου έχουμε μια συσσώρευση δραστικών επικαθορισμών, οι οποίοι, όμως, δεν είναι μεταξύ τους ισοδύναμα ιεραρχημένοι, αλλά υπόκεινται **στον καθορισμό σε τελική ανάλυση από το οικονομικό επίπεδο και την βασική αντίφαση που αυτό ενέχει.**

Είναι δηλαδή η δομή της οικονομικής αντίφασης αυτή που καθορίζει σε κάθε περίοδο σε τελική ανάλυση την κυριαρχία η τον καθοριστικό ρόλο των αντιφάσεων των άλλων στοιχείων και επιπέδων **(επικαθορίζουσα και επικαθορισμένες αντιφάσεις)** [19]. Συνεπώς, σε μια σειρά από συγκυρίες τα στοιχεία της υπερδομής αποκτούν κυρίαρχο χαρακτήρα και επικαθορίζουν την ίδια την οικονομική δομή, όμως, αυτή η αυτονομία παραμένει σχετική και όχι απόλυτη, η μορφή και η έκτασή της είναι αναγώγιμη σε σημαντικό βαθμό σε εξελίξεις και χαρακτηριστικά της οικονομικής δομής.

Στο ζήτημα που μας ενδιαφέρει, αυτό των ριζών της «παλινορθωτικής τάσης» στην Κίνα και γενικότερα στον λεγόμενο «Υπαρκτό Σοσιαλισμό», η Ροσάντα (Ροσάντα 1976 οπ.π.), ορθώς αμφισβητεί αυτόν τον εντοπισμό της παραμόρφωσης στο «εποικοδόμημα», διευρύνοντας και διορθώνοντας την αρχική μαοϊκή κριτική. Σωστά ασκεί κριτική και στην επανάληψη αυτής της αρχικής κριτικής από την Τζόαν Ρόμπινσον (οπ.π. σελ. 13) ότι δηλαδή η βάση παρέμενε κατά τους μαοϊκούς αδιαμφίσητα σοσιαλιστική.

Κατά την Ροσάντα, η ταξική πάλη υπερβαίνει την διάκριση ή μάλλον την στεγανότητα βάσης-εποικοδομήματος. Οι «ιδέες», «συνήθειες», «υπολειμματικές πρακτικές», «επιβιώσεις» κλπ, όταν ασκούνται συστηματικά και μακροχρόνια δεν είναι δυνατόν να έχουν αφήσει την «βάση» αμόλυντη αλλά σίγουρα μερικά ή ολικά την έχουν μετασχηματίσει. Ούτε έχουμε μονόδρομα την επίδραση του εποικοδομήματος που «μολύνει» αλλά δεν μετασχηματίζει την βάση (κατά την Ροσάντα **ούτε υποταγή ούτε και απόλυτη αυτονομία** του εποικοδομήματος από την βάση) ούτε η «βάση», δηλαδή οι παραγωγικές σχέσεις αντιστοιχούν μόνο στην ατομική ή συλλογική ιδιοκτησία κατά την νομική έννοια.

Αυτή η κατανόηση προκύπτει από το σοβιετικό μοντέλο και είναι απόρροιά του. Παρά το ότι οι αρχικές μετεπαναστατικές πρακτικές στην παραγωγή (αφομοίωση θεωρητικού οικονομισμού και παραγωγισμού, επίδραση του κρατικού γραφειοκρατισμού στην παραγωγή, όπως έχω περιγράψει παραπάνω) μπορεί να εκπορεύονται από το ιδεολογικό και το πολιτικό στοιχείο, η μακρά αναπαραγωγή τους στα σχέσεις παραγωγής και ιδίως η μακρά αναπαραγωγή του αστικού κοινωνικού καταμερισμού εργασίας μετασχηματίζει την βάση σε εκμεταλλευτική/ιδιόμορφη καπιταλιστική κατεύθυνση. Η συνέχιση αναπαραγωγής κεντρικών αντιθέσεων, όπως αυτές που περιέγραψε ο Μαρξ στην «Κριτική του Προγράμματος της Γκότα» **(αντίθεση πόλης- υπαίθρου, αντίθεση χειρωνακτικής-διανοητικής εργασίας)** στον μακρό χρόνο δεν μπορεί παρά να έχει βαρύνοντα αποτελέσματα **για την φύση των παραγωγικών σχέσεων.**

Άλλωστε, σωστά υπονοεί η Ροσάντα ότι οι πολιτικές και ιδεολογικές σχέσεις είναι ενύπαρκτες στην παραγωγή, η παραγωγή δεν είναι στεγανή προς αυτές.

Στο σημείο αυτό, η Ροσάντα-παράλληλα προς την κεντρική παρέμβαση κατά την δεκαετία του 1970 του ιδιόμορφα μαοϊκού Σαρλ Μπετελέμ- επισημαίνει ιδίως το ζήτημα του οικονομισμού-τεχνοκρατισμού- παραγωγισμού ως καθοριστικό για την εξέλιξη στην σταλινική και μετασταλινική ΕΣΣΔ και στην μαοϊκή Κίνα (οπ.π. σελ. 37). Αυτό το «τριτοδιεθνιστικό» πρότυπο συσσώρευσης συνεπάγεται ήδη πριν από την έκρηξη της Π.Ε. την μετατροπή της παλιάς ιδιωτικής καπιταλιστικής ιδιοκτησίας σε δημόσια-κρατική αλλά όχι σε κοινή ιδιοκτησία, όχι σε ιδιοκτησία που υπόκειται πραγματικά στον έλεγχο της εργατικής τάξης.

Συνεπώς, σε τελική ανάλυση, ο καπιταλιστικός δρόμος, με την μορφή του κρατικού καπιταλισμού [20], δεν είναι ούτε «επιβίωση» ούτε «νοοτροπία», είναι μια μορφή εμμενής στις παραγωγικές σχέσεις στην Κίνα-έστω και ως τάση και όχι ως απολύτως ολοκληρωμένη μορφή.

1.3. Το ζήτημα του οικονομισμού και του παραγωγισμού ως θεωρητική αντίληψη εντός του μαρξισμού

Το παραπάνω κείμενο του Μαρξ από τον Πρόλογο στην «Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας» συνεχίζει ως εξής :

«Όταν φτάσει σ' ένα ωρισμένο βαθμό η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων της κοινωνίας, αυτές οι δυνάμεις έρχονται σε αντίφαση με τις παραγωγικές σχέσεις που υπάρχουν ή , για να χρησιμοποιήσουμε τη νομική γλώσσα, με τις σχέσεις της ιδιοκτησίας, που μέσα σε αυτές , είχανε ως τώρα κινηθεί. Αυτές οι σχέσεις από μορφές ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων, γίνονται τώρα φραγμοί τους. Τότε αρχίζει μια εποχή κοινωνικής επανάστασης. Όταν μεταβάλλεται η οικονομική βάση, ανατρέπεται λιγότερο ή περισσότερο, γοργότερα ή αργότερα, και το εποικοδόμημα. ....Ποτέ δεν ανατρέπεται ένα κοινωνικό συγκρότημα , πριν αναπτυχθούν όλες οι παραγωγικές δυνάμεις που μπορεί να χωρέσει...». .

Αυτό το απόσπασμα έχει γίνει το κεντρικότερο σημείο «παρανοήσεων» στην Ιστορία του μαρξισμού. «Παρανοήσεων» ή και εσωτερικών τάσεων-εκδοχών και αντιφάσεων εντός του ιστορικού μαρξισμού, οι οποίες είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες με την αστική ιδεολογία και τον μηχανιστικό/εξελικτικιστικό υλισμό[21].

Οι βασικότερες συνεπαγωγές και προτάσεις από μια ανάγνωση τυφλού και δογματικού χαρακτήρα αυτού του αποσπάσματος, συνεπαγωγές που καθόρισαν εν πολλοίς την πορεία του μαρξιστικού σοσιαλισμού στην Β' Διεθνή και του κομμουνισμού στην Γ' Διεθνή, είναι οι ακόλουθες:

- **1.** Η οικονομία καθορίζει μονοσήμαντα και πάντοτε κυριαρχικά τις πρακτικές του εποικοδομήματος.
- **2.** Οι παραγωγικές δυνάμεις έχουν έναν στενά τεχνικό-επιστημονικό και ουδέτερο ταξικά χαρακτήρα [22]. Δεν καθορίζονται από την φύση των παραγωγικών δυνάμεων.
- **3.** Αντίθετα, οι παραγωγικές σχέσεις δεν συνδέονται κυρίως με την εξέλιξη της ταξικής πάλης αλλά με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Η κινητήρια δύναμη της Ιστορίας είναι η ανταλλαγή «φύσης-κοινωνίας», όπου η «φύση» λειτουργεί ως περιβάλλον για την «κοινωνία» (και σε Β.Ι. Στάλιν «Διαλεκτικός και Ιστορικός Υλισμός», Αθήνα χ.χρ. , Αναγνωστίδης). Ζήτημα αλλαγής των παραγωγικών σχέσεων τίθεται υπό δύο έννοιες:

ΕΪΤΕ υπό την έννοια ότι οι παλιές παραγωγικές σχέσεις «καταστρέφουν» τις παραγωγικές δυνάμεις (οικονομίστικος καταστροφισμός)

ΕΪΤΕ υπό την έννοια ότι ναι μεν αναπτύσσονται οι παραγωγικές δυνάμεις αλλά σε τέτοια ένταση όπου οι παλιές παραγωγικές σχέσεις τις φρενάρουν (παραγωγίστικος οικονομισμός). Στην περίπτωση αυτήν, οι αναντιστοιχίες παραγωγικών δυνάμεων και παραγωγικών σχέσεων οδηγούν στην επαναστατική αλλαγή.

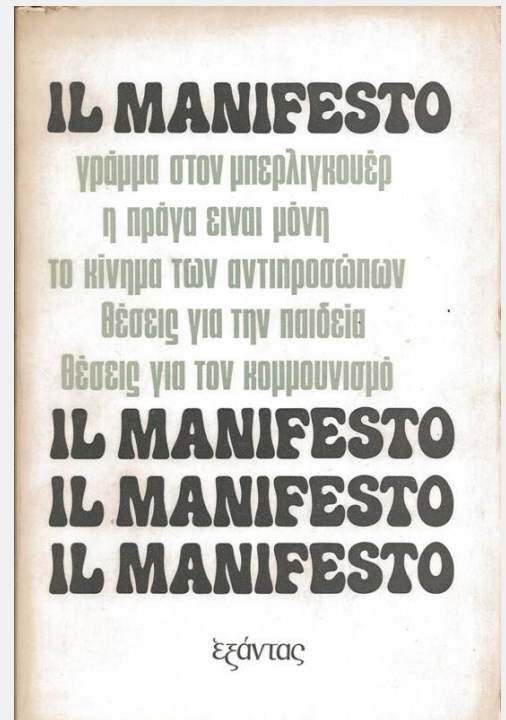
Εδώ, η ταξική πάλη δεν παίζει πραγματικά κυρίαρχο ρόλο αλλά είναι ουσιαστικά ο μηχανισμός διαμεσολάβησης της αντίφασης. Η ταξική πάλη, αντίθετα προς όσα αναφέρονται στο «Κομμουνιστικό Μανιφέστο», δεν είναι η κινητήρια δύναμη της Ιστορίας αλλά το όχημα διαμεσολάβησης των οικονομικών νόμων. Αν η ταξική πάλη των «κάτω» δεν νικά, αυτό δεν οφείλεται στην ποιοτική αδυναμία τους ή στην λάθος πολιτική τους γραμμή αλλά στο ότι το σύστημα έχει ακόμη την δυνατότητα να χωρέσει ή να «καταστείλει» μέσω της κρίσης τις αναπτυσσόμενες παραγωγικές δυνάμεις.

Το σύστημα αυτό αντιλήψεων έχει θεωρητικά προσδιορισθεί ως **οικονομισμός-παραγωγισμός** ήδη από την δεκαετία του 1960 (Αλτουσέρ, Μπετελέμ, Κοριά, άλλοι συγγραφείς συμπαθούντες ή κλίνοντες προς το μαοϊκό ρεύμα).

Ο Μπετελέμ, ειδικότερα, μελετώντας την ανάπτυξη αυτών των αντιλήψεων στον ιστορικό μαρξισμό και στην Ιστορία του ΚΚ, ανατρέχει στην αντίληψη του Ι.Β. Στάλιν για την σχέση παραγωγικών δυνάμεων-παραγωγικών σχέσεων. Η σχέση αυτή αναδεικνύεται κυρίως στο έργο του Στάλιν «Διαλεκτικός και Ιστορικός Υλισμός», το οποίο αποτελεί υπομήμα των «Ζητημάτων Λενινισμού», του κορυφαίου δηλαδή θεωρητικού έργου του Στάλιν[23].

Στο έργο του αυτό, ο Στάλιν μελετά την εξέλιξη της ταξικής κοινωνίας ως συνάρτηση «των πραγματικών αναγκών στην εξέλιξη της υλικής ζωής» (Στάλιν σελ. 31-40) . Γενικότερα, «οι συνθήκες της υλικής ζωής» αποκτούν απόλυτη προτεραιότητα και μάλιστα συναρτώνται με την εικόνα της κοινωνίας όχι τόσο ως πλέγματος αντιφάσεων αλλά ως «οντότητας» με την δική της ζωή (οργανισμός).

Όπως επισημαίνει ο Μπετελέμ , η «ανάπτυξη της υλικής ζωής» καταλαμβάνει «την θέση των αντικειμενικών αντιφάσεων, και των ταξικών συγκρούσεων καθώς και των αναγκών των μαζών» (σελ. 478-479). Αφού εξετάσει παράγοντες της υλικής ζωής όπως το γεωγραφικό περιβάλλον ή ο πληθυσμός, ο Στάλιν επικεντρώνεται στην υλική παραγωγή και μάλιστα όχι στην αντιφατική ενότητα παραγωγικών δυνάμεων-παραγωγικών σχέσεων, αλλά σε μια παράθεση των δύο αυτών στοιχείων, η οποία οδηγεί στον καθοριστικό ρόλο της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων βασικά με τεχνικούς όρους (πρώτιστα ανάπτυξη των εργαλείων και μέσων παραγωγής).

Βασική είναι η θέση του Στάλιν ότι

«Η δεύτερη ιδιότητα της παραγωγής είναι ότι αλλαγές της και η εξέλιξή της αρχίζουν πάντοτε και ξεκινούν από την εξέλιξη των παραγωγικών δυνάμεων και πρώτα από όλα από την αλλαγή και την εξέλιξη των οργάνων παραγωγής. Κατά συνέπεια, οι παραγωγικές δυνάμεις είναι το πιο ευμετάβоло και το πιο επαναστατικό (στοιχείο;) της παραγωγής. Πρώτα τροποποιούνται και εξελίσσονται οι παραγωγικές δυνάμεις της κοινωνίας και ύστερα, καθώς μπαίνουν σε κίνηση οι μετατροπές αυτές, και σύμφωνα με τις μετατροπές αυτές, μετατρέπονται οι σχέσεις παραγωγής ανάμεσα στους ανθρώπους, οι οικονομικές τους σχέσεις» **Στάλιν ο.π. «Διαλεκτικός..» σελ. 43).**

Ουσιαστικά, το κείμενο αυτό, αντιγράφοντας δογματικά το παραπάνω κείμενο του Μαρξ και διαστρέφοντάς το ταυτόχρονα, είναι η επιτομή μιας βασικής ουσίας του σταλινισμού, της οικονομίστικης-τεχνικίστικης ουσίας του.

Οι παραγωγικές δυνάμεις εξελίσσονται, η εξέλιξη αυτή αλλάζει τις παραγωγικές σχέσεις, οι παραγωγικές σχέσεις αλλάζουν τα στοιχεία του εποικοδομήματος. Η κοινωνική εξέλιξη είναι ένας «σιδερένιος νόμος» που βασίζεται στην τεχνική-επιστημονική-παραγωγική μεταβολή και όχι στις κοινωνικές ανάγκες, η πάλη των τάξεων παίζει δευτερεύοντα ρόλο, ρόλο εφαρμογής των «αναγκαίων» κοινωνικών και παραγωγικών κανόνων.

Ο **οικονομισμός**[24] αυτός ενέχει όλο τον θετικισμό και τον μηχανικισμό του 19ου αιώνα και

απομακρύνεται από τις αντιλήψεις μιας επαναστατικής μαρξιστικής εκδοχής, στηριγμένης στην ταξική πάλη και στην υποκειμενικότητά της .

Όμως, και σε άλλα κείμενά του μετά το 1925 ο Στάλιν στηρίζει τον κεντρικό ρόλο των παραγωγικών δυνάμεων ως σχέσης μεταξύ ανθρώπου και φύσης και ειδικότερα των εργαλείων παραγωγής χωρίς έντονους κοινωνικούς και πολιτικούς προσδιορισμούς. Μάλιστα, μάλιστα εξαιρεί τον ρόλο της τεχνικής και της τεχνολογίας, τον ρόλο των «ειδικών» στην βιομηχανία και ιδίως των μηχανικών και των μηχανολόγων.

Στα 1926., ο Στάλιν τοποθετείται απέναντι στην δυσaréσκεια κάποιων εργατών για ους αρκετά υψηλότερους μισθούς των ειδικών , των μηχανολόγων και των διευθυντών. Κατά τον Στάλιν αυτή η στάση πολιτικής διαμαρτυρίας δεν είναι πολιτικά σωστή, αφού οι ειδικοί εκπληρώνουν ένα καθήκον που απαιτεί να περιβάλλονται από μιάν «ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης, και να μην επικρίνονται ούτε να «μαστιγώνονται»[25].

Στον βαθμό που αυτή η αντίληψη γίνεται κρατούσα για την «σοσιαλιστική ανάπτυξη», αυτό έχει συγκεκριμένες συνεπαγωγές, τις οποίες έχουμε παρουσιάσει σε μια αρχική μορφή στο κείμενό μας για τον σταλινισμό.

-Υπερίσχυση - σε συνδυασμό και με την γραφειοκρατική/ολιγαρχική τάση στο κόμμα-κράτος- των εξουσιαστικών σχέσεων μεταξύ διευθυντών και επιστημόνων-τεχνικών-αστών ειδικών (Τάση διεύθυνσης στην παραγωγή) και εργατών (Τάση εκτέλεσης στην παραγωγή). Η διάκριση αυτή ανταποκρίνεται και στην ένταση της αντίθεσης διανοητική-χειρωνακτική εργασία, όπως αυτή αναπαράγεται όχι μόνο στην παραγωγή αλλά και στην εκπαίδευση : αστικές εκπαιδευτικές πρακτικές, βαθμίδες που αναπαράγουν χειρωνακτες εργάτες και βαθμίδες που αναπαράγουν επιστήμονες-τεχνικούς., επιλογή μέσω εξετάσεων, διάσταση μεταξύ θεωρίας και πράξης στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα[26].

-Υπερίσχυση αντιλήψεων που ουδετεροποιούν την τεχνική και την επιστήμη και σε τελική ανάλυση την ίδια την οικονομική ανάπτυξη, καθώς την προσδιορίζουν ποσοτικά μόνο (ανάπτυξη παραγωγικών δυνάμεων) και καθόλου ποιοτικά (ρόλοι διαφορετικών μορφών εργασίας,, διαβάθμιση μισθών κλπ) υποβαθμίζοντας πλήρως τον παράγοντα ταξική πάλη.

-Υπερίσχυση αντιλήψεων που προσεγγίζουν μόνο τεχνικά και ποσοτικά το ζήτημα των εμπορευματικών μορφών και του χρήματος και το αποσυνδέουν από το ζήτημα του κοινωνικού καταμερισμού εργασίας.

-Υπερίσχυση αντιλήψεων για την νομική συλλογική ιδιοκτησία στα μέσα παραγωγής ως δήθεν εγγύηση της σοσιαλιστικής φύσης των σχέσεων παραγωγής. Η αντίληψη αυτή αρνείται την πραγματική αντίφαση που μπορεί να υπάρξει ανάμεσα σε μια εξουσία σοσιαλιστικού χαρακτήρα (όπως είναι αυτή της πρώτης σοβιετικής περιόδου 1921-1928) και σε επιχειρήσεις με κρατικοκαπιταλιστικό χαρακτήρα (λόγω της αναπαραγωγής διευθυντικών/εκτελεστικών σχέσεων, λόγω της εφαρμογής της τεχνικής από τα πάνω και με καπιταλιστικές μεθόδους στην εργασιακή διαδικασία , λόγω της επιβίωσης εμπορευματικών και χρηματικών μορφών κλπ). Συσκοτίζοντας την αντίφαση, επιτρέπει στην κρατικοκαπιταλιστική σχέση να μην ανασχεθεί και να καταστεί πρότυπο συσσώρευσης.

-Υπερίσχυση αντιλήψεων που απολυτοποιούν τον ρόλο της βαριάς βιομηχανίας σε βάρος της γεωργίας και της ελαφριάς-καταναλωτικής βιομηχανίας.

-Υπερίσχυση αντιλήψεων έχθρας και περιφρόνησης προς την αγροτιά και διάσπασης της εργατοαγροτικής συμμαχίας (όπως η περιφρονητική στάση του Μ. Γκόρκυ προς την αγροτική τάξη).

Η υπερίσχυση των παραπάνω αντιλήψεων υπήρξε καθοριστική για την εξέλιξη της ταξικής πάλης στην ΕΣΣΔ και κορυφώθηκε στην πλήρη κατάληψη της κρατικής εξουσίας από την νέα γραφειοκρατική αστική τάξη κατά την περίοδο του Πρώτου Πεντάχρονου Πλάνου (1928-1932).

Όσον αφορά την θεωρητική κριτική του μαοϊσμού σε αυτό το μοντέλο. Η κριτική αυτή έχει σε κάποιο βαθμό ξεκινήσει από το «Κείμενο κριτικής στα Οικονομικά Προβλήματα του Σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ» ήδη πριν από την Π.Ε. Αναφέρουμε ορισμένα ενδιαφέροντα σημεία αυτής της κριτικής (Mao-tse-tung, Critique ..... οπ.π. σε ΜΙΑ, Mao Archive) :

- 1.** Η εφαρμογή των «αντικειμενικών νόμων» της ανάπτυξης δεν είναι ένα φυσικό φαινόμενο στην σοσιαλιστική παραγωγή. Συνεπάγεται αλλά και προϋποθέτει την συνειδητή και ελεύθερη δράση των εργατών και των μελών του κόμματος, προϋποθέτει ένα υπαρκτό κομμουνιστικό κίνημα και μια ενεργητική κίνηση μαζών.
- 2.** Η αντικειμενικότητα και το αναπόφευκτο των «οικονομικών νόμων» δεν μπορεί να λειτουργήσει χωρίς την σωστή επιλογή πρακτικών, την δοκιμή και την εφαρμογή τους. Στο σημείο αυτό ο Μάο είναι ένας μαρξιστής της πράξης (και πιθανόν και της ενδεχομενικότητας) και όχι στενά των «αναγκαίων οικονομικών νόμων».
- 3.** Ο Μάο αντιτάσσεται στην «ανισόρροπη» ανάπτυξη στην ΕΣΣΔ. Αμφισβητεί την απουσία ισορροπίας ανάμεσα στην γεωργία και την βιομηχανία, την ανάπτυξη ενός μόνο είδους βιομηχανίας (της βαρειάς) , την μη λήψη υπ'όψιν των τοπικών, χρονικών και άλλων αναγκαίων διαφοροποιητικών παραγόντων. Ουσιαστικά, εδώ ο Μάο θέτει τα πρόβλημα των αναγκών της κοινωνίας και των μαζών ως κίνητρο για την οργάνωση της παραγωγής, η οποία δεν είναι στον σοσιαλισμό απλώς μια τεχνοκρατική ορθολογικότητα. Οι ανάγκες της κοινωνίας πηγάζουν από αντικειμενικές αντιφάσεις των παραγωγικών σχέσεων και από την δυναμική των ταξικών σχέσεων-ταξικής πάλης και όχι μόνο από τις ανάγκες «της παραγωγής ως εξέλιξης των υλικών όρων ζωής». Όχι αποκλειστικά σχέση φύσης-ανθρώπου αλλά κυρίως σχέσεις κοινωνικής συνεργασίας ή κοινωνικού ανταγωνισμού ανάμεσα στους ανθρώπους.
- 4.** Το Εγχειρίδιο (Textbook) του Στάλιν το 1952 αναφέρεται μόνο στην λειτουργία της οικονομίας και της παραγωγής, δεν συσχετίζει την οικονομία με το κράτος, την διαπάλη των ιδεών και γενικότερα το εποικοδόμημα και την πάλη των τάξεων στην σοβιετική κοινωνία.

Η ενίσχυση του υποκειμενικού πολιτικού και παραγωγικού παράγοντα είναι εμφανής στο κείμενο

κριτικής στον Στάλιν. Αυτό που δεν είναι ακόμη εμφανές είναι μια οξύτερη και συστηματικότερη θεωρητική και πολιτική κριτική στο σοβιετικό παραγωγικό πρότυπο και στον «οικονομισμό».

Επίσης, στο προαναφερθέν κείμενο του Μάο για τον «ψεύτικο κομμουνισμό του Χρουστσόφ» αναφέρεται ότι ο Στάλιν στην ανάπτυξη του για τους «οικονομικούς νόμους» απομακρύνθηκε από την θεωρία της ταξικής πάλης και από την διαλεκτική.

Βεβαίως, όπως έχουμε επισημάνει, η κριτική του Μάο σε αντιδιαλεκτικές και οικονομίστικες /μηχανιστικές αντιλήψεις του Στάλιν και του σοβιετικού μαρξισμού πριν από την Πολιτιστική, αλλά σε μεγάλο βαθμό και κατά το γράμμα της Πολιτιστικής, δεν βγάζει το συμπέρασμα της πιθανότητας έστω οι δυνάμεις του «καπιταλιστικού δρόμου» να έχουν ήδη, εν όλω ή εν μέρει, σταθεροποιήσει την παραγωγική και πολιτική τους κυριαρχία στο όνομα του «σοσιαλισμού». Διαφορετικά, θα έπρεπε ο Μάο να βάλει και κατά της πρώτης περιόδου της εργατικής εξουσίας στην Κίνα ή έστω της φάσης της «Νέας Δημοκρατίας» και να αναδείξει τις καπιταλιστικές τους όψεις καθαρότερα, να αποσταθεροποιήσει όψεις της «δικής του» επαναστατικής διαδικασίας.

Ορισμένα εννοιολογικά και φιλολογικά ζητήματα, που έχουν την σημασία τους. Αρχικά, στον Μάο και στην μαοϊκή ηγετική ομάδα, η χρήση του όρου «οικονομισμός» δεν αναφέρεται κυρίως στο πρότυπο συσσώρευσης ή στον πρωταρχικό ρόλο της ταξικής πάλης αλλά στο ζήτημα των **οικονομικών και των ηθικών κινήτρων (και σε Liu σελ. 86-87).**

Αυτό με δύο ξεχωριστές έννοιες. Την έννοια του χρουτσοφικού και μπρεζνιεφικού «οικονομισμού», που προνομοποιούν/ενισχύουν με τις μεταρρυθμίσεις Λίμπερμαν -Τραπέζνικοφ- Κοσούγκιν κλπ τον ρόλο των εμπορευματικών σχέσεων, της αγοράς και της κερδοφορίας ως βασικού κινήτρου και μηχανισμού της σοσιαλιστικής ανάπτυξης. Θυμίζουμε εδώ ότι βασική διάσταση αυτών των μεταρρυθμίσεων ήταν η ψαλίδα των μισθών και τα υλικά κίνητρα ως προς τους εργάτες και τους τεχνικούς για μεγαλύτερη απόδοση και για την άνοδο της παραγωγικότητας. Η υπερίσχυση των οικονομικών κινήτρων ονομάσθηκε «οικονομισμός».

Η δεύτερη έννοια, αυτή της προτεραιότητας των υλικών κινήτρων για τους εργάτες, είναι η εφαρμογή της πρώτης στην Κίνα. Ως «οικονομιστές» χαρακτηρίζονται τα στελέχη της «δεξιάς τάσης», καθώς επιδιώκουν να κερδίσουν την εμπιστοσύνη των εργατών με την «δωροδοκία» των υψηλότερων μισθών αντί με σωστές πολιτικά πρακτικές [27]. Ουσιαστικά, εδώ ο οικονομισμός είναι η προσπάθεια της αστικής μερίδας να εξαγοράσει τους εργάτες με οικονομικά ανταλλάγματα και να σαμποτάρει την παραγωγή.

Όμως, ο στρατηγικός αντιοικονομισμός του Μάο δεν αφορά βασικά τα «υλικά κίνητρα» για τους εργάτες. Αφορά την επαναξιολόγηση της προτεραιότητας της πολιτικής ταξικής πάλης με έναν τρόπο

που ανατρέχει σημαντικά στο «Τι να κάνουμε» του Λένιν και στον τονισμό της κεντρικότητας στην ταξική πάλη του πολιτικού στοιχείου. Της προτεραιότητας της ταξικής πάλης και των παραγωγικών σχέσεων έναντι της δήθεν προτεραιότητας των παραγωγικών δυνάμεων.

Στην πραγματικότητα, η μαοϊκή πολιτική κριτική στον «οικονομισμό» ως πρότυπο συσσώρευσης είναι μια περισσότερο έμπρακτη και λιγότερο αμιγώς θεωρητική **κριτική, στην βάση της θεωρητικής και πρακτικής υπεροχής της πολιτικής και της πολιτικής ταξικής πάλης**, της επιλογής της σωστής γραμμής μαζών για την αντιμετώπιση των προσπαθειών της «δεξιάς τάσης» να ανασυγκροτήσει τις αστικές παραγωγικές και κοινωνικές σχέσεις (ανεξάρτητα από την ορθή ή λανθασμένη εκτίμηση στον βαθμό ήδη επιτυχίας αυτής της τάσης). Η κριτική στον «οικονομισμό» ορίζεται ουσιαστικά από την άποψη του Μάο και της ή μάλλον των ομάδων γύρω από αυτόν ότι η μετάβαση δεν είναι κυρίως μια «τεχνική» διαδικασία ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων και εφαρμογής των «αντικειμενικών οικονομικών νόμων» , όπως στον Στάλιν και σε πολλούς εκπροσώπους του Μπολσεβίκικου κόμματος στην Ρωσία του 1920, της Αριστερής Αντιπολίτευσης μη εξαιρουμένης στα ζητήματα οικονομίας και ανάπτυξης, και ιδίως των κειμένων του Πρεομπραζένσκου για την «πρωταρχική σοσιαλιστική συσσώρευση».. Ότι είναι μια μεγάλη χρονικά καμπή της πολιτικής και ιδεολογικής ταξικής πάλης που διαρκεί και έχει εναλλασσόμενα πιασχυρίσματα και προόδους. Η κριτική του «οικονομισμού» στον Μάο είναι η πρόταξη του μαζικού επαναστατικού κινήματος, η οποία επιφανειακά στρέφεται κατά «νοοτροπιών» και «ιδεών» και πρακτικά στρέφεται κατά δομών και κυρίαρχων πρακτικών στις σχέσεις παραγωγής και στην παραγωγική διαδικασία.

Η ιδέα της ανάπτυξης ενός κινήματος κατά των «από τα πάνω» κρατικών δομών και των «από τα πάνω» μορφών οργάνωσης της παραγωγής με την αφορμή της «αντιρεβιζιονιστικής κίνησης» ξανανοίγει ριζικά το ζήτημα της επαναστατικής πορείας μετάβασης όπως δεν έχει ανοιχτεί ποτέ στην Ιστορία των μεταβατικών κοινωνιών και του «Υπαρκτού Σοσιαλισμού» ως τότε. Το ότι ο Μάο και η ομάδα του παρεμβαίνουν στην συνέχεια ουσιαστικά ανασχετικά στην προώθηση αυτής της διαδικασίας ή πάντως «ελεγκτικά» είναι ένα διακριτό ζήτημα, που σχετίζεται πιθανόν και με τα όρια μιας κομμουνιστικής πολιτικής παρέμβασης εκείνη την περίοδο καθώς και τα ιστορικά όρια του μαρξισμού, τουλάχιστον την εποχή εκείνη .

Επίσης, η αντίληψη του μαοϊσμού δεν ταυτίζεται σε κάθε φάση με τις πολιτικές πρακτικές του Μάο και του κέντρου γύρω από αυτόν. Ο Μάο θέτει με την πολιτική πρακτική και τα κείμενα του τους γενικούς όρους αυτής της συζήτησης[28], ανοίγοντας τον χώρο του «εποικοδομήματος» και της πολιτικής ταξικής πάλης- αλλά και της πολιτικής πάλης τελικά μέσα στις ίδιες τις παραγωγικές σχέσεις- ως τον πραγματικά καθοριστικό για την μετάβαση έναντι των «παραγωγικών δυνάμεων» και της «τεχνικής οικονομικής αναγκαιότητας».

Στο κείμενό του « Για την οικοδόμηση του σοσιαλισμού. Κριτική στον Στάλιν και την ΕΣΣΔ»[29] αναφέρει:

«Η επανάσταση πρέπει κατ' αρχήν να ανατρέψει το παλιό εποικοδόμημα, για να μπορούν να καταργηθούν οι παλιές σχέσεις παραγωγής....Έτσι χαράζεται ένας δρόμος στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων της νέας κοινωνίας. Μια μεγάλη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων είναι πάντοτε μεταγενέστερη από τον μετασχηματισμό των σχέσεων παραγωγής».[30]

Πρόκειται για μια σαφώς αντίστροφη λογική από εκείνην του «Ιστορικού και Διαλεκτικού Υλισμού» και του Εγχειριδίου του Στάλιν για τα Οικονομικά Προβλήματα του Σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ. Ο αντιοικονομισμός στον Μάο είναι εν μέρει μια θεωρητική κριτική (όχι ολοκληρωμένη) και εν μέρει μια «έννοια σε πρακτική κατάσταση», στηριγμένη στην δράση και την πολιτική παρέμβαση του κόμματος και των μαζών.

Επίσης, η θεωρία της κυριαρχίας της πολιτικής και της ενδεχόμενης προτεραιότητας του εποικοδομήματος σε μια ορισμένη συγκυρία της ταξικής πάλης, έχει διατυπωθεί με σαφήνεια από το ΚΚ στα 16 σημεία του Αυγούστου 1966 και ειδικά στο σημείο 1 (Robinson σελ.85-86):

«Παρά το γεγονός ότι η αστική τάξη έχει ανατραπεί, εξακολουθεί να χρησιμοποιεί τις παλιές ιδέες, την πολιτική, τα έθιμα και τις συνήθειες των εκμεταλλευτριών τάξεων, για να διαφθείρει τις μάζες, να κυριαρχήσει στα μυαλά τους και να αποπειραθεί να επιχειρήσει μια παλινόρθωση. Το προλεταριάτο πρέπει να επιχειρήσει ακριβώς το αντίθετο : πρέπει να απαντήσει σε κάθε πρόκληση της μπουρζουαζίας στο ιδεολογικό πεδίο, να εφαρμόσει τις νέες ιδέες , πολιτισμό, έθιμα και συνήθειες του προλεταριάτου για αλλάξει την διανοητική στάση όλης της κοινωνίας. Στο παρόν, ο στόχος μας είναι να αγωνιστούμε και να ανατρέψουμε εκείνα τα άτομα στην εξουσία, τα οποία ακολουθούν τον καπιταλιστικό δρόμο, να ασκήσουμε κριτική και να αποκηρύξουμε τις «αυθεντίες» των αστικών ακαδημαϊκών αρχών και την ιδεολογία της αστικής τάξης και όλων των εκμεταλλευτριών τάξεων, να μετασχηματίσουμε την εκπαίδευση, την λογοτεχνία και την τέχνη και όλα τα άλλα τμήματα του εποικοδομήματος, τα οποία δεν βρίσκονται σε αντιστοιχία με την σοσιαλιστική βάση, έτσι ώστε να πετύχουμε την σταθεροποίηση κα ανάπτυξη του σοσιαλιστικού συστήματος»
(μετάφραση Δ.Μπ.).

Αυτό το χωρίο, πέρα από τα προβλήματα στην σχέση βάσης-εποικοδομήματος που αναφέραμε, θέτει ακριβώς το ζήτημα της ισχυρής και πρότερης θέσης της πολιτικής και της ανάδρασής της στην οικονομία.

Επιπλέον, ο «αντιοικονομισμός» στον Μάο έχει σαφή θεμελίωση και στο φιλοσοφικό έργο του «Για την αντίφαση» (“On Contradiction”) του 1937. Στο έργο αυτό ο Μάο αναφέρει:

«Λόγου χάριν, όσον αφορά την αντίφαση ανάμεσα ανάμεσα στις παραγωγικές δυνάμεις και τις σχέσεις παραγωγής, οι παραγωγικές δυνάμεις είναι η κύρια πλευρά. Όσον αφορά την αντίφαση ανάμεσα στην θεωρία και την πράξη, η πράξη είναι η κύρια πλευρά, όσον αφορά την αντίφαση ανάμεσα στην οικονομική βάση και το εποικοδόμημα , η βάση είναι η κύρια πλευρά.

Και δεν υπάρχει καμία δυνατότητα μετατόπισης ως προς τις παραπάνω θέσεις τους. Όμως, αυτή είναι μια μηχανιστική υλιστική αντίληψη και όχι μια διαλεκτική υλιστική αντίληψη. Πράγματι, οι παραγωγικές δυνάμεις και η οικονομική βάση σε γενικές γραμμές έχουν την πρωτοκαθεδρία. Όποιος το αρνείται αυτό δεν είναι υλιστής. Αλλά θα πρέπει, όμως, να γίνει παραδεκτό ότι σε ορισμένες συνθήκες ζητήματα όπως οι σχέσεις παραγωγής, το εποικοδόμημα και η θεωρία εκδηλώνονται αντίστροφα ως οι κυρίαρχες και αποφασιστικές όψεις. Όταν καθίσταται αδύνατο για τις παραγωγικές δυνάμεις να αναπτυχθούν χωρίς μια ριζική αλλαγή στις παραγωγικές σχέσεις, τότε η αλλαγή στα παραγωγικές σχέσεις αποκτά τον κύριο και αποφασιστικό ρόλο» (μετ. Δ.Μπ.)[31].

Η πολιτική κίνηση της Π.Ε. ανοίγει θεωρητικά το ζήτημα της μετάβασης, που ήταν για δεκαετίες κλειστό στο ΚΚ, θέτει το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα στην γραφειοκρατία, την επιστημονοτεχνική διανοήση, την ακαδημαϊκή διανοήση, τους ειδικούς και τις μάζες. Πλαισιώνει αυτά τα «ανοίγματα» πολιτικοπρακτικά με τρεις σημαντικότερες πολιτικές πρωτοβουλίες:

α) το κίνημα των Ερυθροφρουρών και πολλών άλλων ομάδων για την «ανακατάληψη» της πολιτικής και κοινωνικής εξουσίας (με επίκεντρο την Σαγκάη, όπως έχει περιγραφεί, αλλά με διασπορά σε όλη την χώρα)

β) το κίνημα για την ανασυγκρότηση των εργατικών και παραγωγικών σχέσεων στις επιχειρησιακές μονάδες και την εκπαίδευση κατά των κρατικοκαπιταλιστικών κοινωνικών σχέσεων και

γ) το κίνημα αποτίμησης και κριτικής στην «αστική αρχή της ισότητας» και ειδικότερα αποτίμησης της ισότητας των εργατικών μισθών και αμοιβών σε σχέση με την αμοιβή των τεχνικών.

Η πιο συνεκτική, ολοκληρωμένη και συγκροτημένη «μαοϊκή» κριτική στον οικονομισμό/παραγωγισμό και εν τέλει στο σοβιετικό πρότυπο θα ολοκληρωθεί από το «σώμα» των μαοϊκών στοχαστών στην Δύση κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 με αφητηρία την μαοϊκή πρακτική πολιτική εμπειρία και ιδίως αυτήν της Π.Ε. (αναλυτικότερα στο επόμενο κείμενο για τον «δυτικό μαρξισμό»). Ο δυτικός μαοϊσμός θα συστηματοποιήσει-σε συνδυασμό και με τις δυτικές καπιταλιστικές κοινωνικές εμπειρίες- θεωρητικά και θα ολοκληρώσει τον ανατολικό μαοϊσμό. Πρόκειται, κυρίως, για το τμήμα του μαοϊσμού στην Δύση, που θα αμφισβητήσει την οικοδόμηση του σοβιετικού σοσιαλισμού και για την περίοδο του Στάλιν ως το 1953 και λιγότερο για το τμήμα του που ορίσθηκε ως «μαρξιστικό-λενινιστικό», το οποίο υπερασπίζεται την συνέχεια Λένιν-Στάλιν και, άρα, την πολιτική και ιδεολογική συνέχεια του σοβιετικού σοσιαλισμού από το 1917 ως το 1953 ή το 1956 .

Όμως, μια ιδιαίτερη συγκεκριμενοποίηση του ανοίγματος της κριτικής στον «οικονομισμό» από τον πρόεδρο Μάο και την πρακτική της Π.Ε. έχει βρει σημαντική θεωρητική συνέχεια και εξειδίκευση κατά την ίδια την περίοδο του μαοϊσμού στην Λαϊκή Κίνα. Πρόκειται για την κριτική στην αστική αρχή της ισότητας κατά το σοσιαλιστικό στάδιο, ορθότερα κατά την σοσιαλιστική μετάβαση. Την διατήρηση και την κριτική της ταυτόχρονα κατά την μετάβαση.

Το ζήτημα αυτό τίθεται με σαφήνεια στο κείμενο του Γιάο Βεν Γιουάν (Ομάδα των «Τεσσάρων») με τον τίτλο «Για την κοινωνική βάση της κινέζικης αντεπανάστασης» και έχει δημοσιευθεί στην Ελλάδα στο περ. «Θέσεις» τ. 28/ 1989 σελ. 13 επ. (βλ. και στο ηλεκτρονικό αρχείο του περιοδικού, www.theseis.gr).

Το κείμενο αυτό είναι γραμμένο από τον Γιάο Βεν Γιουάν και δημοσιεύθηκε στην «Κόκκινη Σημαία» Νο

3/1975. Ενώ τυπικά στρέφεται κατά της ομάδας του Λιν Πιάο και φαίνεται να εντάσσεται στην εκστρατεία κριτικής στον Λιν Πιάο και την σκέψη του Κομφούκιου (κίνημα του 1971-1972 με το όνομα Πι-Λιν-Πι-Κονγκ), στην πραγματικότητα στρέφεται κατά της ανερχόμενης «δεξιάς» ομάδας στα μέσα της δεκαετίας του 1970 του Τενγκ-Χσιάο-Πινγκ.

Οι παραβιάσεις της σωστής προσέγγισης της αρχής της ισότητας, η καταπολέμηση του κοινωνικού εξισωτισμού και η άνοδος των αστικών ιδεολογικών αντιλήψεων και πάλι, όπως και πριν από το 1966, αποδίδονται σε αυτήν την ομάδα στην πραγματικότητα [32], καθώς θα ήταν παράλογο να δίνεται τόση έμφαση στην καταπολέμηση του Λιν Πιάο, τέσσερα χρόνια μετά την πτώση του, όταν αυτή η ομάδα δεν παίζει πια κανέναν ρόλο (1971, 1975). Τόσο σε αυτό το άρθρο όσο και σε δύο σημαντικά άλλα άρθρα («Πρέπει να μελετάμε σε βάθος την θεωρία της δικτατορίας του προλεταριάτου», Ρεμίν Ρινμπάο, 17-2-1975 και «Για την ολοκληρωμένη δικτατορία πάνω στην αστική τάξη», Peking Information 7-4-1975) περιγράφεται σε γενικές γραμμές η εξής βασική σκέψη:

Ο σοσιαλισμός είναι η μεταβατική περίοδος ανάμεσα στον καπιταλισμό και στον κομμουνισμό, είναι η κοινωνική και ταξική βάση του πολιτικού τύπου κράτους της δικτατορίας του προλεταριάτου. Σε αυτήν την μετάβαση επιτυγχάνεται τελικά μέσα από αγώνες και με βάση την σωστή πολιτική γραμμή του κόμματος και των μαζών μια πρώτη μορφή «ανώριμου» κομμουνισμού.

Όπως προσδιορίζεται και στην «Κριτική του Προγράμματος της Γκότα», ο σοσιαλισμός είναι μια κομμουνιστική κοινωνία «όχι όπως εξελίχτηκε στις βάσεις που ειδικά τη χαρακτηρίζουν αλλά έτσι όπως βγαίνει από την καπιταλιστική κοινωνία, δηλαδή μια κοινωνία, που από κάθε άποψη οικονομική, ηθική πνευματική φέρει ακόμη τα στίγματα της κοινωνίας από όπου προήλθε» («Κριτική στα Προγράμματα Γκότα-Ερφούρτης», Αθήνα 1976, εκδόσεις Κοροντζή, σελ. 24-26).

Ο Μαρξ θεωρεί ότι σε αυτήν την φάση ο άμεσος παραγωγός εργάζεται ορισμένες ώρες εργασίας και αμείβεται από το κοινωνικό ταμείο με βάση τα μέσα κατανάλωσης που αντιστοιχούν σε ίσες ώρες εργασίας. Συνεπώς, ισχύει ακόμη η ανταλλαγή των «ισοδύναμων εμπορευμάτων», της ίσης εργασίας ως μέτρου της αξίας των ισοδύναμων εμπορευμάτων ή έστω μέσων κατανάλωσης και εργασίας, που τελικά ανταλλάσσονται: ο καθένας αμείβεται ανάλογα προς τη εργασία του.

Χωρίς να μπορούμε εδώ στην θεωρητική συζήτηση αν υφίσταται σε μια προχωρημένη φάση της μετάβασης χρήμα ή εμπορευματική παραγωγή και αν η αντιστοίχιση χρόνου και εργασίας αναφέρεται σε μια πλήρη ή σε μια περιορισμένη εφαρμογή του νόμου της αξίας, κατανοούμε ότι η εργασία είναι ακόμη το μέτρο μιας συγκεκριμένης αξίας, μια αρχή δηλαδή που υφίσταται και στον κλασικό καπιταλισμό και το αστικό του δίκαιο.

Ο Μαρξ επισημαίνει ότι η εφαρμογή της αστικής αρχής της ισότητας στην σοσιαλιστική μετάβαση είναι μια αρχή **ουσιαστικής ανισότητας (σελ. 25-26)**, η οποία τελικά πρέπει να ανατραπεί στον ώριμο

κομμουνισμό βάσει της αρχής «από τον καθένα ανάλογα με τις δυνατότητές του, στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του». Όσο ισχύει η αρχή της ποσοτικής ισότητας, αυτό αποτελεί την πολιτική του ίσου μέτρου σε ανθρώπους με διαβαθμισμένες και άνισες ανάγκες και είναι από κοινωνική σκοπιά άνισο και άδικο. Ο Μαρξ αναφέρει διαφορές στην ταξική προέλευση, στην οικογενειακή κατάσταση κ.α. Η ίση αμοιβή αναπαράγει και πιθανόν διευρύνει τις κοινωνικές ανισότητες. Όμως, σε αυτήν την φάση, η ανεπάρκεια των παραγωγικών δυνατοτήτων όπως και η αδυναμία άμεσης μετάβασης από μια καθαρά ταξική κοινωνία στην αταξική επιβάλλει αυτό το κόστος. Το καθήκον των κομμουνιστών είναι η κατ' αρχήν διατήρηση αλλά και η συνεχής κριτική και περιορισμός, η στρατηγική υπέρβασης αυτής της αρχής (Γιάο Βεν Γιούαν: «να περιορίσουμε το αστικό δίκαιο, να κριτικάρουμε την ιδέα του αστικού δικαίου, να εξασθενίσουμε την κοινωνική βάση που αναπαράγει τον καπιταλισμό»).

Το ότι αυτή η αστική αρχή της ισότητας μπορεί να εφαρμοστεί με διαφορετικό τρόπο, να μετασχηματισθεί σε μια προσωρινή σοσιαλιστική αρχή, έχει δύο βασικούς περιορισμούς:

α) να ισχύσει η αρχή «όποιος δεν εργάζεται, δεν τρώει» (Λένιν). Συνεπώς, η αρχή της ισότητας στον σοσιαλισμό δεν περιλαμβάνει την δυνατότητα ιδιοποίησης αξίας από τον καπιταλιστή, για την οποία δεν έχει δουλέψει ο ίδιος. Υπερπροϊόν αποσπάται μόνο υπέρ της σοσιαλιστικής κοινότητας και

β) να ισχύσει η αρχή της όντως ίσης αμοιβής για ίση εργασία. Δηλαδή να μην αμείβονται οι «εισοδηματίες», να μην αναπαράγονται στον βαθμό του δυνατού οι υλικές ανισότητες.

Συνοψίζοντας:

α) παρά την σοσιαλιστική εναλλακτική της εφαρμογή, η αρχή της ισότητας στην αμοιβή είναι αστικό/καπιταλιστικό δίκαιο

β) το δίκαιο, παρά την ισχύ του, υπόκειται στην κοινωνική διαμόρφωση και την πολιτιστική ανάπτυξη της κοινωνίας

γ) στον ώριμο κομμουνισμό-σε συνάρτηση και με την άρση της αντίθεσης χειρωνακτική-διανοητική εργασία, η αρχή της ίσης αμοιβής εξαλείφεται[33].

Το πρόβλημα που τίθεται στον κινέζικο σοσιαλισμό αλλά και γενικότερα στον «Υπαρκτό Σοσιαλισμό» είναι **η πιθανότητα κάμψης της αρχής της «ισότητας» με διαβαθμισμένους μισθούς, οι οποίοι διατηρούν ή αποκρύπτουν προνόμια.** Συγκεκριμένα, στην κινέζικη οικονομία της δεκαετίας του 1960 υπήρχαν οκτώ βαθμίδες μισθών, οι οποίοι ίσχυαν από το 1949. Η ψαλίδα αυτή λάμβανε υπ' όψιν της παράγοντες, όπως η ηλικία του εργάτη, η αρχαιότητά του στην παραγωγή, η διάρκεια της εργασίας, ο κοπιαστικός της χαρακτήρας, η τεχνική αρμοδιότητα και γνώση του εργαζομένου (Κοριά 1985, σελ. 210).

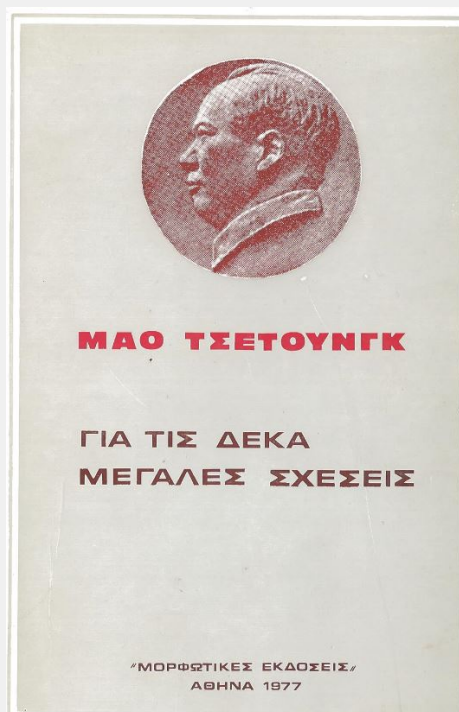

Όπως επισημαίνεται από τον Κοριά, αυτός που δεν είχε γνώσεις «τεχνικού» δεν μπορούσε κατά κανόνα να ανεβεί πάνω από την τέταρτη βαθμίδα. Με λίγα λόγια, **ο τεχνικός αλλά και ο κοινωνικός καταμερισμός εργασίας ανάμεσα σε τεχνικούς/χειρωνακτες και σε διευθύνοντες/εκτελεστές** αντανακλώνταν στην ψαλίδα των μισθών και στην ταξική διαβάθμιση εντός της μισθωτής εργασίας. Πολύ περισσότερο μεγάλη ήταν η αλυσίδα των μισθών μεταξύ εργατών και ανώτερων επιστημονικών και διευθυντικών στελεχών. Η διαφορά τεχνικών αρμοδιοτήτων είναι και μια διαφορά κοινωνικής εξουσίας, μια διαφορά οικειοποίησης της εργατικής γνώσης και εμπειρίας από τους τεχνικούς και ειδικούς.

Τίθεται ένα ζήτημα όχι μόνο άμβλυνσης του κοινωνικού καταμερισμού και επανοικειοποίησης της εργατικής εμπειρίας αλλά και άμβλυνσης των διαφορών αμοιβών, αφού μάλιστα στην σοσιαλιστική κοινωνία η κατάκτηση τεχνικής και επιστημονικής γνώσης δεν επιδοτείται από τον ίδιο τον εκπαιδευόμενο, όπως συμβαίνει αντίστροφα στην καπιταλιστική κοινωνία.

Το εργατικό κίνημα στην Κίνα πάλεψε για την ισότητα των αμοιβών και κατά του ανοίγματος της ψαλίδας των μισθών. Βεβαίως, στην πραγματικότητα αυτό που γράφει ο Κοριά δεν ανταποκρίνεται πλήρως στην υλικότητα των συνθηκών. Η διαβάθμιση των μισθών στην μαοϊκή Κίνα δεν προερχόταν μόνο από μια «κακή» ή «αστική» εφαρμογή της αρχής της ισότητας στον σοσιαλισμό, η Κίνα πιθανόν δεν ήταν μια μεταβατική κοινωνία με ανοιχτά απολύτως τα ενδεχόμενα, όπως ήταν η ΕΣΣΔ πριν από το 1928.

Σε σημαντικό, αν και όχι απόλυτο βαθμό, η διαβάθμιση απέρρευε από την ήδη τάση σταθεροποίησης των κρατικοκαπιταλιστικών σχέσεων, την οποία η Π.Ε. προσπάθησε να ανασχέσει και να ανατρέψει, τελικά όχι επιτυχημένα. Η διαβάθμιση ήταν ένα ισχυρό σύμπτωμα ότι η φύση των μεταβατικών σχέσεων παραγωγής είχε ήδη «μολυνθεί» από τις καπιταλιστικές σχέσεις. Το προτσές διανομής αντανάκλασε σημαντικές τροποποιήσεις στο προτσές μετάλλαξης των ίδιων των σχέσεων παραγωγής[34].

Πόσο διαφορετικό ήταν αυτό το προτσές διανομής από την θέση της Κομμούνας του Παρισιού, η οποία όριζε ότι τα ηγετικά μέλη, όποιες υπευθυνότητες και αν είχαν, δεν έπρεπε να λαμβάνουν μισθό μεγαλύτερο από του ανειδίκευτου εργάτη (και Λένιν σε «Κράτος και Επανάσταση») !

Η πάλη κατά της ψαλίδας των μισθών απέκτησε τέτοια σημασία, ώστε ένας μεγάλος βαθμός πολιτικοποιημένων και θεωρητικά συγκροτημένων εργατών επανέφερε την κριτική στον Στάλιν και στην πολιτική των μισθών κάτω από την εξουσία του Στάλιν στην ΕΣΣΔ. Σε ένα σημαντικό κείμενο αποτίμησης αυτής της κριτικής, δημοσιευμένο στην επιθεώρηση *“Etudes et Critiques”* της Σαγκάης (1975) αναφέρεται ότι:

«Είναι λυπηρό ότι μετά το θάνατο του Λένιν η ΕΣΣΔ βαθμιαία εγκατέλειψε τις αρχές της Κομμούνας του Παρισιού σχετικά με τους μισθούς. ... Στο πεδίο της διανομής και των μισθών εξαιτίας 1) της έλλειψης πείρας 2) του εμποδίου που αποτέλεσε μια μεταφυσική σκέψη, (ο Στάλιν) προνομοποίησε τους ειδικούς σε βάρος των μαζών, την τεχνική έναντι της πολιτικής, τα υλικά κίνητρα σε βάρος της της ιδεολογικής και πολιτικής δουλειάς, τον αγώνα ενάντια στον εξισωτισμό σε βάρος του αγώνα ενάντια στα προνόμια. Το αποτέλεσμα ήταν μια καταχρηστική εφαρμογή και όχι διαλεκτική της αρχής από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητές του στον καθένα ανάλογα με την εργασία του και μια σταθερή αύξηση της

απόστασης στο πεδίο των ιδιωτικών εισοδημάτων ανάμεσα, από το ένα μέρος στις λαϊκές μάζες και από το άλλο στους διανοούμενους και στους υπεύθυνους το κόμματος... [35]».

Είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι, παρά τον επίσημο και κάπως τυπικό φιλοσταλινισμό της μαοϊκής ηγετικής ομάδας, ένα σημαντικό και πρωτοπόρο τμήμα της κινέζικης εργατικής τάξης κατανόησε ότι το μαοϊκό πείραμα της Π.Ε. ως κινηματική και θεωρητική κατάσταση αναιρούσε την λογική οικοδόμησης του σοσιαλισμού, την οποία είχε καθορίσει ο Στάλιν και η σταλινική σοβιετική εμπειρία.

Η παρασιώπηση του γεγονότος ότι στην σοσιαλιστική μετάβαση ισχύει ακόμη, αν και με τροποποιημένη μορφή, το καπιταλιστικό δίκαιο της αρχής της ισότητας, της ίσης διανομής και της ίσης ανταλλαγής συνδέεται και με το γεγονός ότι η τυχόν τάση καπιταλιστικής παλινόρθωσης δεν έρχεται από τον ουρανό ή από τους «ξένους πράκτορες» ή τα γραφικά «απομεινάρια της αστικής τάξης και των παιδιών της» αλλά από ισχυρές και ενύπαρκτες στην παραγωγή και στο κράτος δομικές σχέσεις καπιταλιστικού τύπου, οι οποίες, αν δεν καταπολεμηθούν συνειδητά με μια ριζοσπαστική γραμμή μαζών, επιβιώνουν για μακρό διάστημα κάτω από μια εργατική εξουσία και τείνουν να σταθεροποιηθούν μέσα στο εργοστάσιο και στην συνέχεια να κυριαρχήσουν στο επίπεδο του κράτους και της πολιτικής εξουσίας. Οι κρατικές/κοινωνικές επιχειρήσεις στην μεταβατική οικονομία- και ενόσω ισχύει ακόμη η κατοχή της πολιτικής εξουσίας από την εργατική τάξη- είναι ταυτόχρονα σοσιαλιστικές και κρατικοκαπιταλιστικές (υπεροχή της αρχής της αντίφασης και όχι της αρχής της ενότητας). Είναι «σοσιαλιστικές» ή «μεταβατικές», στον βαθμό που η εργατική εξουσία κατέχει κεντρικά την πολιτική εξουσία και στον βαθμό που συνεχίζεται συνειδητά από την εργατική τάξη μια στρατηγική σοσιαλιστικούς τους μετασχηματισμού και είναι «κρατικοκαπιταλιστικές» ταυτόχρονα στον βαθμό που:

- κυρίως εξακολουθεί να ισχύει η αντίθεση χειρωνακτικής/διανοητικής και διευθυντικής/εκτελεστικής εργασίας και, άρα, εξακολουθεί να ισχύει η εξουσία των διευθυντών και των «ειδικών» εντός του συλλογικού εργάτη της επιχείρησης και ο χωρισμός των εργατών από τα μέσα παραγωγής και τα παραγόμενα προϊόντα.

-εξακολουθεί να ισχύει η αστική αρχή της «ίσης διανομής», όπως περιγράφηκε, η οποία εφαρμόζεται με αυξημένες σημαντικά αποδοχές των διευθυντών και των αστών ειδικών.

-εξακολουθεί να ισχύει η χρηματική και εμπορευματική μορφή και, άρα, η απόσπαση της επιχείρησης που ακόμη πουλά και αγοράζει εμπορεύματα από την συλλογικά και κοινωνικά διευθυνόμενη ενιαία παραγωγή και σχεδιασμό (έτσι και η άποψη του Λένιν, Μπετελέμ «Ταξικοί Αγώνες..» I, σελ.58, 157, 169, 499, II σελ. 498-499, III-IV(γερμανική έκδοση 2016), σελ. 470-480). Από αυτές τις κρατικοκαπιταλιστικές σχέσεις στην επιχείρηση αναδύονται ως ταξικές πρακτικές οι διεκδικήσεις και οι εξουσιαστικές αξιώσεις της γραφειοτεχνοκρατίας, η οποία σταδιακά μετασχηματίζεται σε μια «κόκκινη αστική τάξη», όπως την προσδιορίζουν οι μαοϊκοί συγγραφείς αλλά και το ΚΚΚ κατά την Π.Ε. Βεβαίως, η ασταθής ισορροπία δεν είναι παντοτινή.

Από ένα σημείο καμπής και μετά (όπως η σοβιετική στροφή του 1928-1932) οι κρατικοκαπιταλιστικές τάσεις, δομές και πρακτικές ενύπαρκτες για μια μεγάλη περίοδο αντικειμενικά στην μετάβαση ως προς την αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων, σταθεροποιούνται, ανατρέπουν την εργατική εξουσία και σταματάνε την μετάβαση ως διαδικασία μετασχηματισμού- στον βαθμό που δεν ασκείται εναντίον τους

μια συστηματική και διαυγής στρατηγική κομμουνιστικού μετασχηματισμού.

- [1] Πρβλ. ορισμένες αναλυτικές παρουσιάσεις σε Joan Robinson “The Cultural Revolution in China” , Pelican Books, 1969, Roderick Mac Farquhar- Michael Schoenhals, “Mao’s Last Revolution”, Belknap, 2006 (έντονα αντιμαοϊκό και αντικομμουνιστικό), Mobo Gao “The Battle for China’s Past: Mao and the Cultural Revolution”, 2008, Pluto Press, Λίβιο Μαϊτάν «Κόμμα, στρατός και μάζες στην Πολιτιστική Επανάσταση», Αθήνα 2012, Εργατική Πάλη, επίσης την πολύ υποστηρικτική στο φαινόμενο σχετικά πρόσφατη παρουσίαση στο περιοδικό «Εκτός Γραμμής» τ. 11/2006 σελ. 19-34 και την αντίστοιχη παλαιότερη παρουσίαση στο περ. «Αγώνας για την Κομμουνιστική Ανανέωση» τ. 5/1978 σελ. 41 επ., 50 επ. (πρόλογος του Γιάννη Μηλιού, «ένα κείμενο για την Πολιτιστική Επανάσταση» , βιβλιοπαρουσίαση του «Μεγάλου Άλματος προς τα Πίσω» του Σαρλ Μπετελέμ, Αθήνα 1978, εκδόσεις Μηνιαία Επιθεώρηση).
- [2] Gao Mobo “The Battle for China’s Past- Mao and the Cultural Revolution” , Pluto Press 2008. Βλέπε την Εισαγωγή, όπου παρουσιάζεται η εχθρότητα της νέας κινέζικης αστικής τάξης κτά του φαινομένου.
- [3] Βλ. αναλυτικά το κείμενο των 16 σημείων στο «Εκτός Γραμμής» οπ.π. σελ. 23-27. Επίσης σε Robinson οπ.π. σελ. 84-95.
- [4] Βλ. σε Ρόμπινσον οπ.π. σελ. 16-18. Επίσης σε Εκτός Γραμμής 2006, σελ. 20.
- [5] Ο Γου Χαν θα φυλακισθεί κατά την διάρκεια της Π.Ε. και θα αυτοκτονήσει στην φυλακή.
- [6] Για την κινητοποίηση των φοιτητών του Πεκίνου, βλ. σε Robinson οπ.π. σελ. 24 επ., 70 επ., 80 επ.. Επίσης, αναλυτικά σε Elliott Liu “Maoism and the Chinese Revolution-a critical introduction”) , Oakland 2016, PM books, σελ. 75-76. Το βιβλίο αυτό συνιστά μια πολύ εμπειριστατωμένη και ενημερωμένη σύγχρονη κριτική παρουσίαση του μαοϊσμού από μια αναρχομαρξιστική οπτική γωνία.
- [7] Robinson, σελ. 70 επ. και 80 επ.
- [8] Σχετικά σε Mao “On Khrushchtsov’s phoney communism and its historical lessons for the world”, 1964, σε Marxist Internet Archive, Moa Archive,, E. Μπαλιμπάρ «Για την δικτατορία του προλεταριάτου», Αθήνα 1978, Εξάντας, Εκτός Γραμμής 2006, Robinson οπ.π. σελ. 12-13 κ.α, ιδίως επ’ αφορμή του σοβιετικού ΄Συντάγματος του 1936 .
- [9] Σχετικά και σε Ρ. Ροσάντα «Ο μαρξισμός του Μάο τσε τουνγκ» σε Ρ. Ροσάντα-Σ,Μπετελέμ «Ο μαρξισμός του Μάο τσε τουνγκ και η διαλεκτική», Αθήνα 1976, Στοχαστής, σελ 19 επ., . 29.
- [10] Βλ. σε Εκτός Γραμμής 2006, σελ. 20-21, Robinson οπ.π. σελ. 45 επ., Μαϊτάν οπ.π. σελ. 162 επ., 199 επ., ιδίως όμως την εξαιρετική από τα μέσα περιγραφή στο «ένα κείμενο της κινέζικης Πολιτιστικής Επανάστασης» σε Αγώνας τ. 5/1978 οπ. π. σελ. 43-49. Το τελευταίο κείμενο έχει μια ιδιαίτερη πολιτική σημασία, καθώς αντανακλά την πιστή μεν στον Μάο αλλά πολιτικά ανεξέλεγκτη «Άκρα Αριστερά», η οποία θέλει να προχωρήσει την Π.Ε. κατά της «κόκκινης αστικής τάξης» μακρύτερα και βαθύτερα από το επιτελείο του Μάο. Το κείμενο αποτελεί πρόταση των εκφραστών της Άκρας Αριστεράς προς το 9ο Συνέδριο του ΚΚ Κίνας το 1969, έπεται δηλαδή του τέλους της μεγάλης αναταραχής (Ιανουάριος-Νοέμβριος 1967) και κάνει στρατηγικό απολογισμό της επαναστατικής αναταραχής. Και παρακάτω, σχετικά με το κίνημα Σενγκβουλιέν.
- [11] Αυτό το παραδέχεται και ο Μαϊτάν (1969, ελληνική έκδοση 2012), ότι δηλαδή ιδίως το κίνημα της Σαγκάης αποτέλεσε μια γνήσια αντιγραφειοκρατική εξέγερση, παρά το ότι, κατά την τροτσκιστική οπτική του, εμμένει στο ότι η Π.Ε. αποτέλεσε κυρίως ενδογραφειοκρατικό ελιγμό της ομάδας του Μάο

κατά της αντίπαλης («δεξιάς») γραφειοκρατικής ομάδας. Πάντως, αν και δεν συμφωνούμε με τον Μαϊτάν συνολικά, η διάσταση αυτή δεν υπήρξε ανύπαρκτη.

[12] Σε E. Liu σελ. 82-85 ("Dual Power in Shangkhai: January 1967")

[13] Αναλυτικές αναφορές στο κίνημα Σενγκβουλιάν και στο «κείμενο» ιδίως σε E.Liu οπ.π. σελ. 91-96 , επίσης σε Shaoguang Wang "New Trends of Thought on the Cultural Revolution", Journal of Contemporary China 21 no 8 (1999): 203 , Jonathan Unger "Whither China? Yang Xiguang, Rd Capitalists and the Social Turmoil of the Cultural Revolution" , Modern China 17 no 1 (1991) : 19-22.

[14] Αναλυτικά σε Μπετελέμ «Το μεγάλο άλμα προς τα πίσω», Αθήνα 1978, Μηνιαία Επιθεώρηση, οπ.π..

[15] Critique of Stalin's Economic Problems of Socialism in the USSR, www.marxists.org, Mao Archive.

[16] Reading Notes οπ.π. Αναλυτικά σε Liu οπ.π. σελ. 68-70, και υποσ. 67-80.

[17] Κ. Μαρξ Πρόλογος σε «Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας», Αθήνα 1956, Εκδόσεις Οικονομικής και Φιλοσοφικής Βιβλιοθήκης, σελ. 6-7.

[18] Βλ. σε Φρ. Ένγκελς «Αντι-Ντύρινγκ» , εκδόσεις Αναγνωστίδη, χ.χρ. σελ. 47, για την μεταποπισιμότητα αίτιου και αιτιατού, ειδικότερα όμως στην επιστολή του στον Γ. Μπλοχ του 1890. Παραπέμπεται το κείμενο σε Λ. Αλτουσέρ «Αντίφαση και επικαθορισμός» σε «Για τον Μαρξ», Αθήνα 2015, Εκτός Γραμμής, μετάφραση Τ. Μπέτζελου σελ.166.

[19] Αναλυτικά σε Αλτουσέρ «Αντίφαση και επικαθορισμός», οπ.π. σελ. 135 επ., ιδίως σελ. 166-173.

[20] Για την ενύπαρκτη στις παραγωγικές σχέσεις μορφή του κρατικού καπιταλισμού στην αρχή της σοσιαλιστικής μετάβασης και την τάση παγίωσής της και ανατροπής της εργατικής εξουσίας βλ. σε Σ. Μπετελέμ « Ταξικοί Αγώνες στην ΕΣΣΔ 1923-1930» , Τ. II , Αθήνα 1977, εκδόσεις Ράππα, σελ. 205, 206 επ., 280-292, 300-312 , 353, 498. Ο Μπετελέμ επανέρχεται πολύ τεκμηριωμένα στον σπάνια μελετώμενο 3ο τόμο στο θέμα των ιδιομορφιών του σοβιετικού κρατικού καπιταλισμού (βλ. την γερμανική έκδοση "Die Klassenkaempfe in der UdSSR 1930-1941", 3.und 4. Band, Berlin 2016, Die Buchmacherei , σελ. 470-475).

[21] Βλ. για την κριτική στον οικονομισμό ως εκδοχή του μαρξισμού και Μπετελέμ σε Σ.Μπετελέμ Ρ..Λινάρ «Ιστορικότητα και Επικαιρότητα του Μαρξισμού», Αθήνα 1980, εκδόσεις Ρηξίπυλον, σελ. 23-28.

[22] Για την «ουδετερότητα των παραγωγικών δυνάμεων» βλ. και σε Μπ. Κοριά «Επιστήμη, τεχνική και κεφάλαιο» Αθήνα 1985, Α/Συνέχεια, Πρώτο Μέρος.

[23] Σ. Μπετελέμ «Ταξικοί αγώνες στην ΕΣΣΔ», Τ. 2 1923/1930, οπ.π. ., σελ. 474-482 για την οικονομίστικη και τεχνικίστικη παρέκκλιση. Οι αναφορές θα γίνονται στο ξεχωριστά από το σύνολο εκδοθέν έργο του Στάλιν «Ο λενινισμός στην θεωρία και την πράξη- Διαλεκτικός και Ιστορικός Υλισμός», Αθήνα χ.χρ. , εκδόσεις Αναγνωστίδη. Περιλαμβάνεται ως υπο-κείμενο και σε Ι.Β. Στάλιν «Ζητήματα Λενινισμού», Αθήνα χ.χρ. , εκδοθέν από Επιτροπή.

[24] Η έννοια του «οικονομισμού» ως ιδεολογικού συστήματος εντός του σοβιετικού μαρξισμού αναλύεται και στον α' τόμο των «Ταξικών Αγώνων..» του Μπετελέμ σελ. 36-43 και σελ. 46-51.

[25] Μπετελέμ τ. II οπ.π. σελ. 530, υποσ. 46, αναφέρεται σε Stalin Works (Μόσχα 1953-1954) τ.. 8 σελ. 144,146.

[26] Μπετελέμ τ. II οπ.π. 487- 497 (οικονομικές και τεχνικές μεταβολές). Αναλυτικά και στον 3ο . τόμο οπ.π.

[27] Βλ. σχετικά σε J.Robinson οπ.π. σελ. 109 επ., το κείμενο στην «Κόκκινη Σημαία» της 12-1-1967 με τον τίτλο «Αντιταχθείτε στον οικονομισμό και τσακίστε την πρόσφατη αντεπίθεση της αστικής-αντεπαναστατικής γραμμής». Αναλυτικά για αυτήν την ειδική έννοια του «οικονομισμού» ως δωροδοκίας και σε Μαϊτάν 2012 οπ.π.

[28] Πρβλ. και την τοποθέτηση του ΚΚΚ στα πλαίσια της ΚΕ για τα 16 σημεία τον Αύγουστο 1966 και τα βασικά κείμενα παρέμβασής του στην Π.Ε.

[29] Αθήνα 1975, Εκδόσεις του Λαού. Παραπέμπεται και σε Γ. Μηλιού «Η σημασία της Πολιτιστικής Επανάστασης για το Κομμουνιστικό Κίνημα και τον Μαρξισμό», βλ. http://www.koel.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=98:————&catid=38:4—199-200-1472006&Itemid=139. Πρόκειται για την ελληνική έκδοση των παραπάνω κριτικών κειμένων στην οικοδόμηση του σοσιαλισμού στην ΕΣΣΔ και στο εγχειρίδιο του Στάλιν του 1952.

[30] Πρβλ. και το κείμενο του Γ.Μηλιού « η ρήξη του Μάο με τον σοβιετικό μαρξισμό και η σχολή Αλτουσέρ» , PDF στο διαδίκτυο, με τα στοιχεία 050205KOE_Milios.

[31] Selected Works of Mao-tse-tung, σελ. 335-336. Υπάρχει και η ελληνική μετάφραση με τον τίτλο «Για τις αντιθέσεις» , Αθήνα 1975, Ιστορικές Εκδόσεις σελ. 43-44, η οποία μας βοήθησε σημαντικά στην μετάφραση. Το βιβλίο με τον ορθότερο τίτλο «Για την Αντίφαση» (“On Contradiction”) εκδόθηκε στο Πεκίνο μεταξύ 1957 και 1960. Βλ. ήδη το κείμενο αυτό με τον τίτλο «Για την Αντίθεση» και σε Μάο τσε τουνγκ «Φιλοσοφικά Κείμενα», Εκτός των Τειχών 2013.

[32] Βλ. σε εισαγωγικό κείμενο των «Θέσεων» στο κείμενο του Γιάο Βεν Γιουάν, επίσης αναλυτικά σε Μπ. Κοριά «Επιστήμη, Τεχνική και Κεφάλαιο» , 1985, οπ. π. σελ. 199-215.

[33] Κοριά οπ.π. σελ. 207-208.

[34] Το ότι η αποκατάσταση των ταξικών εκμεταλλευτικών σχέσεων στην ΕΣΣΔ προώθησε και μια αβυσσαλέα διάνοιξη της ψαλίδας των μισθών βεβαιώνεται και στο βιβλίο του Τ. Κλιφφ «Κρατικός καπιταλισμός στη Ρωσία», Αθήνα 1983, Εργατική Δημοκρατία, σελ. 71-87.

[35] Κοριά (1985) οπ.π. σελ. 212.

Π.Ε.

I. Βιβλιογραφία στα ελληνικά

1. Αλτουσέρ Λ. σε Λ. Αλτουσέρ -Τζων Λιούις «Απάντηση στον Τζων Λιούις-Κριτική του έργου του Λ. Αλτουσέρ, Αθήνα 1977, σελ. 103 επ. («Σχετικά με την κριτική της προσωπολατρίας»
2. Αλτουσέρ Λ. «Αντίφαση και επικαθορισμός -σημειώσεις για μία έρευνα » σε Αλτουσερ Λ. «Για τον Μαρξ», Αθήνα 2015, Εκτός Γραμμής, σελ. 133 επ.
3. Αλτουσέρ Λ. «Αυτοβιογραφία» (Το μέλλον διαρκεί πολύ-τα γεγονότα), Αθήνα 1992, Ο Πολίτης, όπου και πολύ κριτικές αναφορές στο μαοϊκό ρεύμα στην Γαλλία και την στάση του απέναντι σε αυτό.
4. Γιάο Βεν Γιουάν «Για την κοινωνική βάση της αντεπαναστατικής ομάδας», «Θέσεις» 28/ Ιούλιος-

Σεπτέμβριος 1989, σελ. 13 επ.

5. Περιοδικό «Εκτός Γραμμής» τ. 6/ 2006 , Αφιέρωμα στην Πολιτιστική Επανάσταση.
6. « Ένα κείμενο για την Κινέζικη Πολιτιστική Επανάσταση» σε περιοδικό «Αγώνας για την Κομμουνιστική Ανανέωση» τ. 5/1978 , σελ. 41 επ. με εισαγωγή του Γιάννη Μηλιού.
7. Κόμμα Εργασίας της Αλβανίας « Η Αλβανική θέση για το ζήτημα Στάλιν», Αθήνα 1975, Εκδόσεις Πορεία.
8. ΚΚΕ , ΚΕ, Προβληματισμοί για τους παράγοντες που καθόρισαν την ανατροπή του σοσιαλισμού στην Ευρώπη», Αθήνα 24-3-1995.
9. ΚΚ Κίνας, ΚΕ «Τα 16 σημεία της Πολιτιστικής Επανάστασης» σε Joan Robinson “The Cultural Revolution in China”, 1969, Pelican Books, σελ. 64-96.
10. ΚΚ Κίνας « Η Εγκύκλιος της 16 Μάη 1966» σε Robinson οπ.π. σελ. 70-80.
11. Κλαουντίν Φερνάντο «Η κρίση του παγκόσμιου κομμουνιστικού κινήματος», Αθήνα 1981, Γράμματα, τ. I σελ.255-276 τ. II σελ. 231-254.
12. Κοριά Μπενζαμέν «Επιστήμη, τεχνική και κεφάλαιο» (1976), Αθήνα 1985, Α/Συνέχεια. Ιδίως σελ. 197 επ. (Δεύτερο Μέρος)
13. Κοριά Μπενζαμέν «Ο εργάτης και το χρονόμετρο», Αθήνα 1985, εκδόσεις Κομμούνα.
14. Λένιν Β.Ι. «Κράτος και επανάσταση», Αθήνα 1996, Σύγχρονη Εποχή.
15. Λινάρ Ρομπέρ «Ο Λένιν, οι αγρότες, ο Ταίλτορ», Αθήνα 1982, Μηνιαία Επιθεώρηση.
16. Μαϊτάν Λίβιο «Κόμμα, στρατός και μάζες στην κινέζικη Πολιτιστική Επανάσταση». (1969), Αθήνα 2012, Εργατική Πάλη.
17. II MANIFESTO («Συλλογή Άρθρων», Αθήνα 1975, Εξάντας.
- 18 . Μαρξ Καρλ «Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας» , Αθήνα 1956, Εκδόσεις Φιλοσοφικής και Οικονομικής Βιβλιοθήκης.
19. Μαρξ Καρλ-Ένγκελς Φρ. «Κριτική των προγραμμάτων Γκότα και Ερφούρτης», Αθήνα 1976, εκδόσεις Κοροντζή.
20. Μαρξ Καρλ «Ο Εμφύλιος Πόλεμος στην Γαλλία», Αθήνα 1976, Στοχαστής.
21. Μάο τσε τουνγκ «Για τις αντιθέσεις», Αθήνα 1975, Ιστορικές Εκδόσεις.
22. Μάο τσε τουνγκ «Ανάλυση των τάξεων της κινέζικης κοινωνίας», Αθήνα 1975, Ιστορικές Εκδόσεις.
23. Μάο τσε τουνγκ «Ο παρατεταμένος πόλεμος», Αθήνα 1976, Ιστορικές Εκδόσεις.
- 24..Μάο τσε τουνγκ «Φιλοσοφικά Κείμενα», Αθήνα 2013, εκδόσεις Εκτός των Τειχών.
25. Μηλιός Γιάννης «Τέσσερα χρόνια απ’ το θάνατο του Μάο», περ. «Αγώνας για την κομμουνιστική ανανέωση» τ. 12/1980.

26. Μηλιός Γιάννης «Εκπαίδευση και εξουσία. Κριτική στην καπιταλιστική εκπαίδευση», Αθήνα 1993, Κριτική.
27. Μηλιός Γιάννης «Η ρήξη του Μάο με τον σοβιετικό μαρξισμό και η Σχολή Αλτουσέρ», στο διαδίκτυο με τα στοιχεία 050205ΚΟΕ_ Milios.
28. Μπετελέμ Σαρλ «Οι ταξικοί αγώνες στην ΕΣΣΔ», τ. Ι 1917-1923, εκδόσεις Ράππα 1975, τ. ΙΙ 1923-1930, εκδόσεις Ράππα 1977.
29. Μπετελέμ Σαρλ, «Το μεγάλο άλμα προς τα πίσω», Αθήνα 1978, Μηνιαία Επιθεώρηση.
30. Μπετελέμ Σαρλ «Πολιτιστική Επανάσταση και Βιομηχανική Οργάνωση στην Κίνα», Αθήνα 1975, εκδόσεις Γη.
31. Μπετελέμ Σαρλ-Λινάρ Ρ. «Ιστορικότητα και Επικαιρότητα του Μαρξισμού», Αθήνα 1980, εκδόσεις Ρηξίπυλον.
32. Ριντέλ Τζον «Η τραγωδία του «Μεγάλου Άλματος προς τα Μπρος», Μαρξιστική Σκέψη τ. 17, σελ. 285-289.
33. Ροσάντα Ροσσάνα –Σαρλ Μπετελέμ «Ο Μαρξισμός του Μάο τσε τουνγκ και η διαλεκτική» (σε ΙΙ Manifesto1970), Αθήνα, 1978, Στοχαστής.
34. Σνόου Έντγκαρ «Το κόκκινο άστρο πάνω απ' τη Κίνα. Η εποποιία της κινέζικης επανάστασης» τ. Ι και ΙΙ Αθήνα 1976, Εκδόσεις-70 – Πλανήτης-Προμηθέας.
35. Στάλιν Ι.Β. «Διαλεκτικός και Ιστορικός Υλισμός», Αθήνα χ.χρ. Εκδόσεις Αναγνωστίδη.
36. Στάλιν Ι.Β. «Ζητήματα Λενινισμού», Αθήνα χ.χρ., έκδοση από επιτροπή, σελίδες συνολικά 801.
37. Συζητήσεις στο διεθνές κομμουνιστικό κίνημα-κείμενα των ΚΚ Σοβιετικής Ένωσης, Κίνας, Γαλλίας, Ιταλίας, Γιουγκοσλαβίας, Αλβανίας, Αθήνα χ.χρ., εκδόσεις Χρόνος.
38. Σχολείο για τα μάζες στην Κίνα- κείμενα για την εκπαίδευση στην Κίνα, Αθήνα 1976, Εκδοτικός Συνεταιρισμός.
39. Σωτήρης Παναγιώτης «Η διαρκής σημασία του εγχειρήματος της Μεγάλης Προλεταριακής Πολιτιστικής Επανάστασης», στο Εκτός Γραμμής 6/2006 οπ.π. σελ. 31-34.
40. Τρότσκι Λ. «Η Τρίτη Διεθνής μετά τον Λένιν» Αθήνα 1979 , Αλλαγή, τ. Ι και ΙΙ.
41. Χοντζέας Γ. «Το «τέλος» του κομμουνισμού», Αθήνα 1994, Α/Συνέχεια.

ΙΙ. Βιβλιογραφία στα αγγλικά και σε άλλες γλώσσες

1. Bettelheim Charles “Cultural Revolution and Industrial Organisation in China”, PDF (www.readbooks5.com)
2. Bettelheim Charles “Die Klassenkaempfe in der UdSSSR 1930-1941, 3. u 4. Band”, Berlin 2016, Die Buchmacherei.
3. Biao Lin ή Piao Lin “Report to the Ninth National Congress of the CP of China”, 1969, www.marxists.org , Lin Biao Archive.

4. Chang Jung , Halliday Jon “Mao : the Unknown Story”, Anchor 2006.
5. CP of China “Resolution on Certain Problems in the History of Our Party since the Founding of the PRC”, 27-6-1981, www.marxists.archive , Sixth Plenary Session of the Eleventh Central Committee of the CPC (η πρώτη απόφαση ρητής καταδίκης της Π.Ε. από το ΚΚ Κίνας).
6. Fejtoe Fransis “Geschichte der Volksdemokratien” Bd 2 Nach Stalin , 1953-1972, Styria 1972.
7. Gao Mobo “The Battle for China’s Past: Mao and the Cultural Revolution”, Pluto Press, 2008. Το βιβλίο υπάρχει ως PDF στο διαδίκτυο. Πολύ ενδιαφέρον γιατί ανασκευάζει ακραίες αρνητικές εκτιμήσεις για την Π.Ε.
8. Gao Mobo “The Gao village : rural life in modern China” 2007, Hawaii University.
8. . Isaacs Harold “The tragedy of the Chinese revolution”, 1938, www.marxists.org, Harold Isaacs Archive.Θεωρείται η καλύτερη ιστορική παρουσίαση της πρώτης κινέζικης επανάστασης της περιόδου 1925-1930 από θέσεις αριστερής κριτικής στον Στάλιν και στην Κομμουνιστική Διεθνή για τα σφάλματά τους στην Κίνα την περίοδο αυτήν.
9. Liu Elliot “Maoism and the Cultural Revolution-A Critical Introduction”, Revolutionary Pocketbooks, 2016.
10. Mac Farquhar Roderick- Schoenhals Michael “Mao’s Last Revolution”, Belknap 2006.
11. Mao tse tung “On Khrushchtsov’s phoney communism and its historical lessons for the world. Comment on the Open Letter of the CPSU”, Remin Rinbao/Red Flag 14-7-1964, www.marxists.org, Mao Archive.
12. Mao tse tung “Critique of Stalin’s Economic Problems of Socialism in the USSR” www.marxists.org., Mao Archive.
13. Mao tse tung “Redaing Notes on the Soviet Text “Political Economy” (1961-1962), www.marxists.gr, Mao Archive.
14. Reading Althusser through Mao , <http://www.kasamaproject.org/2015/03/reading-althusser-through-mao/>
15. Robinson J. “ The Cultural Revolution in China”, 1969, Pelican Books.
16. Stalin I.V. “The Economic Problems of Socialism in the USSR”, 1952, www.marxists.org , Stalin Archive.